

Regeringens proposition

2005/06:29

Utvidgad användning av DNA-tekniken inom
brottsbekämpningen m.m.

Prop.
2005/06:29

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 13 oktober 2005

Göran Persson

Thomas Bodström
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att nya bestämmelser införs i 28 kap. rättegångsbalken vilka gör det möjligt att *dels* regelmässigt ta DNA-prov på den som skäligen kan misstänkas för brott på vilket fängelse kan följa, *dels* ta DNA-prov på annan än den som skäligen kan misstänkas för brott, om det finns synnerlig anledning att anta att det är av betydelse för utredningen av ett brott som kan leda till fängelse. Det föreslås även att förutsättningarna för att registrera DNA-profiler i DNA-registret enligt polisdatalagen (1998:622) utvidgas så att alla som dömts till annan påföljd än böter får registreras, liksom att personer som är skäligen misstänkta för brott på vilket fängelse kan följa får registreras i ett separat register benämnt utredningsregistret.

I propositionen föreslås också att den övergångstid under vilken register i polisens verksamhet får föras med stöd av Datainspektionens tillstånd förlängs till utgången av år 2007.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2006.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	3
2	Lagtext.....	4
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	4
2.2	Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622).....	6
3	Ärendet och dess beredning.....	9
4	DNA-tekniken inom brottsbekämpningen	10
4.1	Inledning	10
4.2	Hur DNA-tekniken inom brottsbekämpningen används i dag.....	10
4.2.1	Vad är DNA?	10
4.2.2	Vad är det i DNA som analyseras?.....	11
4.2.3	Den vanligaste analysmetoden (PCR)	11
4.2.4	Resultatet av DNA-analyser	12
4.3	Rättsregler av betydelse för användningen av DNA-teknik i brottsbekämpande verksamhet.....	13
4.3.1	Regeringsformen.....	13
4.3.2	Europakonventionen	13
4.3.3	Rättegångsbalken	14
4.3.4	Polisdatalagen (1998:622)	15
4.3.5	Europarådets rekommendation No. R (92) 1 om användningen av DNA-analys inom ramen för det straffrättsliga systemet	16
4.4	Förutsättningarna för att ta DNA-prov	17
4.5	Provtagningsmetoder m.m.	27
4.6	Förutsättningarna för registrering m.m.	28
4.7	Gallring av DNA-profilen.....	31
4.8	DNA-provet skall förstöras.....	32
5	Register som förs med stöd av övergångsbestämmelserna	33
5.1	Polisens olika register	33
5.1.1	Allmänna spaningsregistret	33
5.1.2	Övriga register	34
5.2	Tiden i övergångsbestämmelserna flyttas fram	35
6	Konsekvenser	36
7	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	37
8	Författningskommentar	38
8.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	38
8.2	Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622)....	40
Bilaga 1	Promemorians lagförslag.....	43
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanserna	48
Bilaga 3	Lagförslag i utkastet till lagrådsremiss.....	49
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag	50
Bilaga 5	Lagrådets yttrande	55
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 oktober 2005	60

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2005/06:29

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i polisdatlagen (1998:622).

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 28 kap. 12 och 13 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det skall införas två nya paragrafer, 28 kap. 12 a och 12 b §§,
av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa, får kroppsbesiktigas för ändamål som anges i 11 §.

Med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov. En kroppsbesiktning får inte utföras så att den undersökte riskerar framtida ohälsa eller skada.

Den som skall kroppsbesiktigas får hållas kvar för ändamålet upp till sex timmar eller, om det finns synnerliga skäl, ytterligare sex timmar.

Föreslagen lydelse

12 §¹

Den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa, får kroppsbesiktigas för ändamål som anges i 11 § *eller enligt bestämmelserna i 12 a §. I den omfattning och för det ändamål som anges i 12 b § får också en annan person kroppsbesiktigas.*

12 a §

Kroppsbesiktning genom tagande av salivprov får ske på den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa, om syftet är att göra en DNA-analys av provet och registrera uppgifter om resultatet av analysen i det DNA-register eller det utredningsregister som förs enligt polisdatalagen (1998:622).

12 b §

Kroppsbesiktning genom tagande av salivprov får ske på annan än den som skäligen kan misstänkas för ett brott, om

1. syftet är att genom en DNA-

¹ Senaste lydelse 1993:1408.

analys av provet underlätta identifiering vid utredning av ett brott på vilket fängelse kan följa, och

2. det finns synnerlig anledning att anta att det är av betydelse för utredningen av brottet.

Analysresultatet får inte jämföras med de uppgifter som finns registrerade i register som förs enligt polisdatalagen (1998:622) eller i övrigt användas för annat ändamål än det för vilket provet har tagits.

Första stycket gäller inte den som är under 15 år.

13 §²

Beträffande kroppsvisitation och kroppsbesiktning skall i tillämpliga delar gälla vad i 3 a, 4, 8 och 9 §§ är föreskrivet om husrannsakan. Är fara i dröjsmål, får kroppsvisitation och kroppsbesiktning beslutas av polisman.

Förrättning, som är av mera väsentlig omfattning, skall verkställas inomhus och i avskilt rum. Verkställs den av någon annan än en läkare, skall såvitt möjligt ett av förrättningsmannen anmodat trovärdigt vittne närvara. Blodprov får inte tas av någon annan än en läkare eller en legitimerad sjuksköterska. Annan mera ingående undersökning får utföras endast av läkare.

Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning av en kvinna får inte verkställas eller bevittnas av någon annan än en kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Kroppsvisitation som enbart innebär att föremål som en kvinna har med sig undersöks och kroppsbesiktning som enbart innebär att blodprov *eller* alkoholutandningsprov tas får dock verkställas och bevittnas av en man.

Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning av en kvinna får inte verkställas eller bevittnas av någon annan än en kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Kroppsvisitation som enbart innebär att föremål som en kvinna har med sig undersöks och kroppsbesiktning som enbart innebär att blodprov, alkoholutandningsprov *eller salivprov för DNA-analys* tas får dock verkställas och bevittnas av en man.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

² Senaste lydelse 1995:491.

2.2 Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622)

Prop. 2005/06:29

Härigenom föreskrivs i fråga om polisdatalagen (1998:622) dels att 22, 23, 26, 27 och 28 §§ samt rubriken närmast före 28 § skall ha följande lydelse,
dels att punkten 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna skall ha följande lydelse,
dels att det skall införas två nya paragrafer, 24 a § och 27 a §, samt närmast före 24 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 §

Uppgifter om resultat av DNA-analyser får behandlas endast för att underlätta identifiering av personer i samband med utredning av brott. Rikspolisstyrelsen får föra register (DNA-register och spårregister) i enlighet med 23–27 §§ över de uppgifter som behandlas.

Sådana uppgifter som avses i första stycket får även behandlas i förundersökningar och särskilda undersökningar.

Uppgifter om resultat av DNA-analyser får behandlas endast för att underlätta identifiering av personer i samband med utredning av brott. Rikspolisstyrelsen får föra register (DNA-register, *utredningsregister* och spårregister) i enlighet med 23–27 §§ över de uppgifter som behandlas.

23 §

Ett DNA-register får innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som har gjorts *under utredning av ett brott* och som avser personer som har dömts *för*

1. ett sådant brott mot en persons liv eller hälsa, personliga integritet eller säkerhet som avses i 3, 4, 6, 8, 12 eller 17 kap. brottsbalken, om brottet kan leda till fängelse i mer än två år,

2. ett allmänfarligt brott som avses i 13 kap. brottsbalken, om brottet kan leda till fängelse i mer än två år eller

3. försök, förberedelse, stämpling, anstiftan eller medhjälp till ett sådant brott som avses i 1 eller 2.

Ett DNA-register får innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som har gjorts *med stöd av bestämmelserna i 28 kap. rättegångsbalken* och som avser personer som

1. genom lagakraftvunnen dom har dömts till annan påföljd än böter, eller

2. har godkänt ett strafföreläggande som avser villkorlig dom.

24 a §

Ett utredningsregister får innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som har gjorts med stöd av bestämmelserna i 28 kap. rättegångsbalken och som avser personer som är skäligen misstänkta för ett brott på vilket fängelse kan följa.

Vad som anges i 24 § gäller också vid registrering i utredningsregistret.

26 §

Uppgifter i spårregister får endast jämföras med analysresultat

1. som inte kan hänföras till en identifierbar person,
2. som finns i DNA-registret eller
3. som kan hänföras till en person som är misstänkt för brott.

Uppgifter i spårregister får endast jämföras med analysresultat

1. som inte kan hänföras till en identifierbar person,
2. som finns i DNA-registret, eller
3. som kan hänföras till en person som är *skäligen* misstänkt för brott.

27 §

Uppgifter i DNA-registret skall gallras senast när uppgifterna om den registrerade skall gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i utredningsregistret skall gallras senast när uppgifterna om den registrerade får föras in i DNA-registret eller när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas, åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter eller när den registrerade godkänt ett strafföreläggande som avser enbart böter.

Uppgifter i spårregister skall gallras senast trettio år efter registreringen.

27 a §

Ett prov för DNA-analys som har tagits med stöd av bestämmelserna i 28 kap. 12–12 b §§ rättegångsbalken skall förstöras senast sex månader efter det att provet togs.

Om uppgifterna i utredningsregistret skall gallras vid en tidi-

gare tidpunkt enligt 27 §, skall även det prov som avser den registrerade förstöras senast vid samma tidpunkt.

Om provet har tagits från någon som inte är skäligen misstänkt för brott, skall provet förstöras så snart målet eller ärendet slutligt har avgjorts.

Prover från personer som inte är misstänkta för brott

Användningen av prover för DNA-analys

28 §

Om det i samband med utredningen av ett brott har tagits ett prov för DNA-analys från någon som inte är misstänkt för brottet får provet inte användas för något annat ändamål än det för vilket det togs. Ett sådant prov får inte heller sparas efter det att målet slutligt har avgjorts.

Om det i samband med utredningen av ett brott har tagits ett prov för DNA-analys, får provet inte användas för något annat ändamål än det för vilket det togs.

2. För de personregister som den 24 oktober 1998 förs med Datainspektionens tillstånd gäller bestämmelserna i datalagen (1973:289) till och med den 31 december 2005. För ett sådant register skall dock 6–8 §§ gälla från ikraftträdandet.

2.¹ För de personregister som den 24 oktober 1998 förs med Datainspektionens tillstånd gäller bestämmelserna i datalagen (1973:289) till och med den 31 december 2007. För ett sådant register skall dock 6–8 §§ gälla från ikraftträdandet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

2. Äldre bestämmelser i 23 § gäller fortfarande om provet för DNA-analys har tagits före ikraftträdandet eller om den dom som ger stöd för att registrera resultatet av en DNA-analys i DNA-registret har meddelats före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 2003:874.

Polisdatalagen (1998:622) innehåller bestämmelser om behandling av personuppgifter hos polisen. Den bygger på personuppgiftslagen (1998:204) och innehåller bara de särregler som har ansetts nödvändiga i polisens verksamhet. I lagen finns bl.a. bestämmelser om registrering av resultat av DNA-analyser i ett särskilt DNA-register.

Den 9 december 1999 tillkallades en särskild utredare med uppdrag att följa genomförandet av den nya polisregisterlagstiftningen och påtala eventuella brister särskilt från integritetssynpunkt (dir.1999:99). Utredningen, som antog namnet Polisdatautredningen, överlämnade sedermera betänkandet *Behandling av personuppgifter i polisens verksamhet* (SOU 2001:92). Arbetet inom Regeringskansliet är nu inriktat på att – på grund av Polisdatautredningens förslag – ta fram förslag till en ny polisdatalag.

I november 2003 fick en utredare i uppdrag att biträda Justitiedepartementet med en översyn av DNA-teknikens användning inom brottsbekämpningen (dnr Ju2003/9454/P). Uppdraget redovisades i juni 2004 genom promemorian *Genetiska fingeravtryck* (Ds 2004:35). Promemorians författningsförslag finns i *bilaga 1*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. En remissammanställning finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2004/5416/PO).

I avvaktan på att regeringen tar slutlig ställning till polisdatautredningens förslag till en ny polisdatalag lägger regeringen i denna lagrådsremiss fram förslag till vissa ändringar i rättegångsbalken och i polisdatalagen som rör användandet av DNA-tekniken inom brottsbekämpningen.

I lagrådsremissen lägger regeringen också fram förslag till en ändring i övergångsbestämmelserna till polisdatalagen. Förslaget innebär att polisen ges möjlighet att fortsätta föra vissa register, som i dag förs med tillstånd från Datainspektionen, till utgången av år 2007.

Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, Statens kriminaltekniska laboratorium, Datainspektionen, Registernämnden, Ekobrottsmyndigheten, Åklagarmyndigheten, Tullverket, Kustbevakningen och Skatteverket har beretts tillfälle att lämna synpunkter på ett utkast till lagrådsremiss, som förutom ändringar i rättegångsbalken och polisdatalagen även innehöll förslag till en ny lag om tagande av DNA-prov i vissa fall. Efter beaktande av synpunkterna på sistnämnda förslag har regeringen valt att inte gå fram med förslaget i den delen. Lagförslaget i utkastet till lagrådsremiss avseende ändrad tid för övergångsbestämmelserna till polisdatalagen finns i *bilaga 3*.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 7 juli 2005 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*. Lagrådet har föreslagit att förutsättningarna i 28 kap. 12 b § rättegångsbalken för att ta DNA-prov på annan än den som är skäligen misstänkt för brott bör utformas så att enhetlighet uppnås i förhållande till vad som gäller för kroppsvisitation och husrannsakan (se avsnitt 4.4). Vidare har Lagrådet föreslagit att 27 a § polisdatalagen ges en något annan lydelse

än i regeringens förslag i lagrådsremissen (se avsnitt 4.8). Lagrådet har även förordat att det införs övergångsbestämmelser till ändringarna i polisdatalagen (se avsnitt 7). Regeringen har följt Lagrådets förslag i dessa delar. Vidare har Lagrådet ansett att frågan om verkan av enskilds samtycke till tagande av prov för DNA-analys bör tas upp till principiellt övervägande. Regeringen behandlar Lagrådets synpunkter i denna fråga i avsnitt 4.4. I förhållande till lagrådsremissen har det även gjorts vissa redaktionella ändringar.

4 DNA-tekniken inom brottsbekämpningen

4.1 Inledning

I polisdatalagen (1998:622) finns bl.a. bestämmelser som ger polisen möjligheter att föra två olika register som innehåller uppgifter från DNA-analys. Det ena, DNA-registret, innehåller uppgifter om resultatet av DNA-analyser av prov, tagna under brottsutredningar, från personer som har dömts för vissa grova brott. Det andra, spårregistret, innehåller uppgifter om DNA-analyser av spår som har gjorts under brottsutredningar och som inte kan hänföras till en känd person.

Möjligheterna att ta DNA-prov mot en persons vilja regleras inom ramen för bestämmelserna om kroppsbesiktning i 28 kap. 12 § rättegångsbalken. Det innebär att DNA-prov får tas av den som är skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa om det behövs för att uträna omständigheter som kan vara av betydelse för utredningen om brottet. Med samtycke från berörd person tas DNA-prov även från målsägande och andra.

4.2 Hur DNA-tekniken inom brottsbekämpningen används i dag

4.2.1 Vad är DNA?

DNA (deoxyribo nucleic acid) är den kemiska benämningen på vår arvs massa, bäraren av våra gener. DNA finns i alla cellkärnor i kroppen samt i mitokondrierna, dvs. de cellorganeller som sköter cellers energiförsörjning. Hälften av en persons kärnbärande DNA ärvt från respektive förälder. DNA-molekylen består av två sammanbundna strängar som är uppbyggda av fosfat och socker samt de fyra olika baserna adenin (A), tymin (T), cytosin (C) och guanin (G). På fackspråk kallas dessa baser för nukleotider eller kvävebaser. De två strängarna vrider sig om varandra, därav uttrycket DNA-spiral eller DNA-helix. De två strängarna är varandras komplement eftersom ett A i den ena strängen alltid motsvaras av ett T i den andra och ett C i den ena av ett G i den andra. Arvs massan består av ungefär 3 miljarder sådana baspar. Det är, mycket förenklat uttryckt, kombinationen av basernas ordningsföljd längs DNA-molekylen som bestämmer en individs egenskaper.

4.2.2 Vad är det i DNA som analyseras?

Prop. 2005/06:29

Inom den vetenskapliga forskningen är man på god väg att i detalj analysera hela DNA-molekylen. I dag är basernas ordningsföljd känd men inte alla funktioner. Vid en kriminalteknisk DNA-analys undersöks inte mer än cirka en miljondel av arvsmassan. Undersökningen är inriktad på de områden som varierar mycket mellan olika individer. De delar av DNA-molekylen som i dag analyseras som standardmetod på de allra flesta kriminaltekniska DNA-laboratorier kallas STR-områden (short tandem repeats). Dessa områden har så vitt man känner till ingenting att göra med en persons synliga egenskaper, såsom utseendet, eller karaktärs-egenskaper.

STR-områdena består av sekvenser om 2–5 baser som upprepas ett flertal gånger. Variationen mellan individer är skillnaderna i antalet upprepningar, som mäts vid analysen. Detta ses som längdskillnader. Eftersom alla har DNA från båda föräldrarna så har alla dubbel uppsättning av vart och ett av dessa områden. Vid den kriminaltekniska DNA-analysen sker rutinmässigt en analys av tio olika STR-områden. Könsbestämning utförs samtidigt med att dessa tio områden analyseras.

4.2.3 Den vanligaste analysmetoden (PCR)

En DNA-analys av ett tillvarataget biologiskt spår sker i flera steg: utvinning och rening av DNA, mängdbestämning, kopiering samt separation och utläsning. Först extraheras proverna. Detta innebär att spåret löses upp, DNA:t utvinns från cellkärnorna och eventuella föroreningar tvättas bort. Ett flertal olika metoder kan användas beroende på exempelvis spårtyp och spårets renhet eller kvalitet. I nästa steg mängdbestäms DNA-innehållet i provet. Detta sker eftersom den mängd DNA som kan analyseras vid en typbestämning är begränsad. För lite DNA ger inga eller för dåliga resultat, medan en alltför stor mängd DNA kan medföra att analysen ”slår i taket” och att resultatet inte blir tillförlitligt. Ungefär 100 cellers DNA används vid analysen. Om det undersökta spåret inte uppvisar denna mängd, finns det inte tillräckligt med DNA för att göra en typbestämning.

Själva DNA-typbestämningen bygger på en kopieringsmetod, PCR (polymerase chain reaction). Metoden innebär att valda delar av arvsmassan, i detta fall de tio STR-områdena och området för könsbestämning, som kallas amelogenin, kopieras. Kopieringen genomförs 28 gånger (cykler). För varje cykel fördubblas antalet DNA-molekyler i de valda delarna. Slutresultatet blir miljoner kopior av STR-områdena och amelogenin. PCR-metoden efterliknar kroppens egen DNA-process vid en celldelning. Noggrannheten vid denna kopieringsprocess är total, vilket är nödvändigt för att den nya cellen skall kunna fungera. Det är detta som gör DNA-analysen så användbar för kriminaltekniska syften.

Efter kopieringsförfarandet separeras de olika DNA-fragmenten åt storleksmässigt. Resultatet av denna separation kan sedan utläsas med hjälp av ett kvalificerat datorstöd.

Typbestämning ger en DNA-profil

Typbestämningen av ett antal STR-områden presenteras som en sifferkombination, en DNA-profil. En DNA-profil kan binda en person till ett visst spår (ibland används därför uttrycket ”genetiskt fingeravtryck”). Förutsättningarna är att spåret är av god kvalitet och att smuts eller annat inte har stört själva analysen. Om resultatet inte har gett en fullständig DNA-profil (delprofil), kan det i bästa fall förbättras efter ytterligare rensningsförfarande och omanalys av provet. En ofullständig DNA-profil har ett mindre starkt bevisvärde vid överensstämmelse.

Slutsatser vid typbestämning av DNA i biologiska spår

DNA-profiler som har erhållits från analyserade spår jämförs med profiler från prover från målsägande, misstänkta eller andra involverade personer. Om en persons DNA skiljer sig från spårets DNA, är den personen utesluten som källa till spåret. Om en persons DNA-profil överensstämmer med DNA-profilen från ett spår, kan personen ha avsatt spåret. En statistisk beräkning grundad på en databas för ”svensk normalbefolkning”, vilken omfattar 350 personer, besvarar frågan om hur vanligt förekommande den aktuella DNA-profilen är. Databasens storlek räcker för att få fram en säker frekvens. Den beräknade frekvensen för spårets DNA-profil anger risken för en slumpmässig överensstämmelse med en annan obesläktad person, vem som helst. Finns det en överensstämmelse, gör man en beräkning av hur vanlig den erhållna typkombinationen för spåret är i en ”svensk normalbefolkning”.

Nära släktingar och DNA-profiler

Sannolikheten för att nära släktingar skall uppvisa samma DNA-profil är större än sannolikheten för att icke besläktade individer har samma DNA-profil. Detta innebär att man alltid måste beakta möjligheten av att en nära släkting kan ha avsatt spåret. Med uttrycket nära släkting menas allmänt föräldrar, barn, helsyskon, halvsyskon, mor- och farförälder, kusin, far- och morbror samt syskonbarn. Sannolikheten för att två personer har samma DNA-profil är störst när det gäller helsyskon. Enäggs- tvillingar har alltid identiska DNA-profiler. I praktiken är det enbart helsyskon, föräldrar och barn som kan uppvisa identiska DNA-profiler.

När man analyserar tio STR-områden, minskar dock risken för överensstämmelse mellan två personer till att i realiteten bli försumbar. Om DNA-resultatet ger en ofullständig DNA-profil, ökar dock risken. I så fall, eller om det ändå råder tvekan om från vem av flera släktingar som ett spår kan härröra, bör också dessa personers blod eller saliv analyseras. Om nära släktingar visar sig ha mycket snarlika DNA-profiler, kan ytterligare upp till fem STR-områden analyseras. Därmed kan man säkert avgöra vem spåret härrör från.

I vissa fall kan ett spår innehålla DNA från mer än en person, en s.k. DNA-blandbild. Ett enkelt exempel på en blandbild är då en cigarett har röckts av två personer. Vid analys anträffas då DNA från dessa två personer. Utvärderingen av blandbilder är av flera skäl betydligt mer komplicerad än den för rena DNA-profiler från en enda person. Exempelvis blir utvärderingen beroende av i vilka proportioner var och en har avsatt sitt DNA. Dessutom ökar risken för slumpmässig överensstämmelse och frekvensberäkningen ger ett lägre värde och därmed även en sämre slutsats. I vissa fall är blandbilderna så komplexa att de inte kan utvärderas för någon jämförelse mot person.

4.3 Rättsregler av betydelse för användningen av DNA-teknik i brottsbekämpande verksamhet

Grundläggande bestämmelser om en persons rättigheter finns i regeringsformen och i den europeiska konventionen av den 9 november 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Tagande av DNA-prov i bevissyfte omfattas av bestämmelserna om kroppsbesiktning i 28 kap. rättegångsbalken. Polisdatalagen reglerar frågor kring register med uppgifter om DNA-analyser i brottmål.

Vidare har Sverige åtagit sig att följa Europarådets rekommendation No. R (92) 1 om användningen av DNA-analys inom det straffrättsliga systemet.

4.3.1 Regeringsformen

I 2 kap. regeringsformen finns bestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter. I 6 § anges att varje medborgare gentemot det allmänna är skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp även i annat fall än som avses i 4 och 5 §§, vilka omfattar dödsstraff, kroppsstraff och tortyr. Enligt samma bestämmelse är varje medborgare även skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. Enligt 12 § första stycket får rättigheten i 6 § begränsas genom lag. Av paragrafens andra stycke framgår dock bl.a. att begränsningar får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle samt att begränsningarna aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett dem.

4.3.2 Europakonventionen

Genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna gäller Europakonventionen som lag i Sverige. Beträffande användningen

av DNA-tekniken inom brottsbekämpningen är främst artiklarna 6 och 8 av intresse.

I artikel 6 anges att var och en som blivit anklagad för brott skall betraktas som oskyldig till dess hans skuld lagligen fastställts. Enligt artikelns ordalydelse gäller detta endast den som blivit anklagad för brott, men kommissionen har menat att artikeln rent allmänt skall skydda medborgarna mot att av myndigheter utpekade som brottslingar innan det finns grund för detta genom ett domstolsavgörande (Hans Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, 2 u. 2002, s. 234 f.).

Av artikel 8 framgår dels att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens (punkten 1), dels att denna rättighet inte får inskränkas av offentlig myndighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter (punkten 2). Under denna artikel hänförs sig skyddet för den personliga integriteten i de fall en kränkning av denna inte är en sådan allvarlig kränkning att den omfattas av artikel 3 (som avser skydd mot tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling). Exempel på ingrepp som faller in under artikel 8 är blodprovstagning i samband med nykterhetskontroll vid bilkörning eller för fastställande av faderskap (Hans Danelius, a.a. s. 265). Också tagande av DNA-prov för fastställande av DNA-profil torde falla in under denna artikel.

4.3.3 Rättegångsbalken

Tagande av DNA-prov omfattas av bestämmelserna om kroppsbesiktning i 28 kap. rättegångsbalken.

I 28 kap. 12 § första stycket rättegångsbalken anges att den som skäligen kan misstänkas för brott på vilket fängelse kan följa får kroppsbesiktigas för ändamål som anges i 11 §, dvs. för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet. I andra stycket samma paragraf anges att med kroppsbesiktning avses en undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov. En kroppsbesiktning får inte utföras så att den som undersöks riskerar framtida ohälsa eller skada.

Beslut om kroppsbesiktning får enligt 13 § första stycket jämförd med 3 a § endast fattas om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Ett sådant beslut fattas enligt 13 § första stycket jämförd med 4 § av undersökningsledare, åklagare eller rätten. Om det är fara i dröjsmål, får beslutet dock fattas av polisman.

I 13 § andra och tredje styckena finns närmare bestämmelser om verkställandet av kroppsbesiktning. Kroppsbesiktning skall verkställas inomhus och i ett avskilt rum. Om annan än läkare utför kroppsbesiktningen, skall om möjligt ett trovärdigt vittne närvara. Blodprov får inte tas av någon annan än en läkare eller legitimerad sjuksköterska. Annan mera ingående undersökning får utföras endast av läkare. Kroppsbesiktning av

en kvinna får inte verkställas och bevittnas av någon annan än en kvinna, läkare eller sjuksköterska såvida inte kroppsbesiktningen avser endast tagande av blodprov eller alkoholutandningsprov.

4.3.4 Polisdatalagen (1998:622)

I 22–28 §§ polisdatalagen finns bestämmelser om register med uppgifter om DNA-analyser i brottmål. Enligt 22 § får uppgifter om resultat av DNA-analyser behandlas endast för att underlätta identifiering av personer i samband med utredning om brott. Enligt samma paragraf får Rikspolisstyrelsen föra dels ett DNA-register, dels ett spårregister över de uppgifter som behandlas. Sådana uppgifter får även behandlas i förundersökningar och särskilda undersökningar.

DNA-registret får enligt 23 § innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som har gjorts under utredning om ett brott och som avser personer som har dömts för

1. ett sådant brott mot en persons liv eller hälsa, personliga integritet eller säkerhet som avses i 3, 4, 6, 8, 12 eller 17 kap. brottsbalken om brottet kan leda till fängelse i mer än två år,
2. ett allmänfarligt brott enligt 13 kap. brottsbalken om brottet kan leda till fängelse i mer än två år, eller
3. försök, förberedelse, stämpling, anstiftan eller medhjälp till ett sådant brott som avses i punkterna 1 och 2.

Enligt 24 § första stycket skall registreringen av analysresultatet begränsas till uppgifter som ger information om den registrerades identitet. Resultat som kan ge upplysning om personliga egenskaper får inte registreras. Av andra stycket framgår att DNA-registret utöver ovanstående uppgifter endast får innehålla upplysning som visar i vilket ärende analysen har gjorts och vem analysen avser.

Uppgifterna i DNA-registret skall enligt 27 § första stycket gallras senast när uppgifterna om den registrerade personen gallras ur belastningsregistret. I lagen (1998:620) om belastningsregister finns bestämmelser om gallring i 16–18 §§. Av 16 § i den lagen framgår bl.a. att uppgifter skall gallras om den registrerade har frikänts från den åtalade gärningen eller avlidit. Vidare skall enligt 17 § samma lag som huvudregel uppgift om fängelsestraff gallras tio år efter frigivningen och uppgift om skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras tio år efter domen eller beslutet. Uppgift om slutna ungdomsvård skall gallras tio år efter det att påföljden helt har verkställts, medan uppgift om överlämnande till rättspsykiatrisk vård skall gallras tio år efter utskrivningen. Om det inom den tid som anges i 17 § förekommer ny anteckning i belastningsregistret, skall enligt 18 § första stycket ingen av anteckningarna gallras så länge någon av dem skall finnas kvar i registret. Enligt andra stycket samma paragraf skall dock uppgifterna gallras efter tjugo år om de inte avser uppgift om fängelsestraff eller överlämnande till rättspsykiatrisk vård. I dessa fall krävs att de tidsfrister som gäller för dessa anteckningar gått ut.

Spårregistret får enligt 25 § polisdatalagen innehålla uppgifter om DNA-analyser som har gjorts under utredning av brott och som inte kan hänföras till en identifierbar person. Utöver uppgifter om analysresultat

får spårregistret endast innehålla upplysningar som visar i vilket ärende analysen har gjorts.

Uppgifterna i spårregistret får enligt 26 § endast jämföras med analysresultat som inte kan hänföras till en identifierbar person, som finns i DNA-registret eller som kan hänföras till en person som är misstänkt för brott. Uppgifterna i spårregistret skall enligt 27 § andra stycket gallras senast 30 år efter registreringen.

Av 28 § framgår att om det i samband med utredning av ett brott har tagits ett prov för DNA-analys från en person som inte är misstänkt för brottet, får detta prov inte användas för något annat ändamål än det för vilket det togs. Ett sådant prov får inte heller sparas efter det att målet slutligt avgjorts.

4.3.5 Europarådets rekommendation No. R (92) 1 om användningen av DNA-analys inom ramen för det straffrättsliga systemet

Av punkten 4 i rekommendationen följer att provtagning i syfte att utföra en DNA-analys får göras endast under de förutsättningar som anges i nationell lagstiftning. I de fall lagstiftningen medger att prov tas utan att samtycke har inhämtats från den misstänkte får sådana prov tas endast om det är befogat med hänsyn till omständigheterna i fallet.

Punkten 8 behandlar hur prover och analyser skall få bevaras. Huvudregeln är att prover som tagits för DNA-analys inte skall finnas kvar efter det att ärendet för vilket det tagits slutligt har avgjorts. Vidare skall ett resultat av en DNA-analys gallras när det inte längre är nödvändigt att behålla det för det ändamål för vilket provet har tagits. Emellertid anges att i de fall DNA-analysen avser en person som fällts för allvarligt brott mot någons liv, integritet eller säkerhet till person får informationen sparas under viss, i nationell lag angiven, tid. Om personen kräver det eller ett prov inte kan knytas till en viss individ, får provet eller analysbesked från provet sparas under längre perioder. Om det gäller en nations säkerhet, får nationell lag medge att prover och analysresultat från DNA-prover sparas även om den misstänkta personen inte har åtalats eller fällts för brott. Nationell lag skall i sådana fall ange under hur lång tid provet eller analysbeskedet skall få sparas.

Regeringens förslag: Var och en som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa skall vara skyldig att lämna prov för DNA-analys i syfte att registrera resultatet av analysen, dvs. DNA-profilen. Det skall vidare vara möjligt att ta prov för DNA-analys på annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet, om syftet är att underlätta identifiering vid utredning av brott på vilket fängelse kan följa och det finns synnerlig anledning att anta att det är av betydelse för utredningen av brottet.

Regeringens bedömning: Tagande av DNA-prov bör även fortsättningsvis omfattas av bestämmelserna om kroppsbesiktning i 28 kap. rättegångsbalken.

Promemorians förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. I promemorian föreslås att tagande av DNA-prov genom provtagning från kroppens yttre samt genom saliv- eller blodprov inte skall omfattas av kroppsbesiktningens begreppet samt att speciella bestämmelser som reglerar förutsättningarna för tagande av dessa prov införs. Promemorians förslag innebär vidare att ett sådant DNA-prov skall få tas från den som är anhållen, häktad eller skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa samt från annan person om det krävs för utredningen av visst brott på vilket fängelse kan följa.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser har tillstyrkt promemorians förslag eller inte haft några invändningar mot det. *Sveriges advokatsamfund*, *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Statens Medicinsk-Etiska råd* har dock avstyrkt förslaget. Även *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Malmö tingsrätt* har invänt mot att kretsen personer på vilka DNA-prov får tas utvidgas. Hovrätten, liksom *Datainspektionen*, har även menat att det bör framgå av lagen att DNA-prov får tas enbart i syfte att underlätta identifiering.

Riksdagens ombudsman (JO) har ansett att tagande av DNA-prov bör omfattas av begreppet kroppsbesiktning. Även *Sveriges advokatsamfund* och *Säkerhetspolisen* har anfört att tagande av DNA-prov alltjämt bör anses vara en form av kroppsbesiktning. *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Malmö tingsrätt* och *Brottsförebyggande rådet* har ansett att proportionalitetsprincipen i 28 kap. 3 a § rättegångsbalken bör gälla även vid provtagning för DNA-analys.

Vad gäller förslaget att DNA-prov skall få tas från annan än den som är anhållen, häktad eller skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa har *JO* ansett att det bör uppställas krav på att provet är av särskild vikt för utredningen av ett brott som kan ge fängelse. *Kammarrätten i Jönköping* har ansett att provtagning bör få ske endast efter samtycke alternativt att provtagning mot personens vilja endast bör få genomföras vid mycket allvarliga brott. *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Sveriges advokatsamfund*, *Brottsförebyggande rådet* och *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* har ansett att villkoren för provtagning bör preciseras och skärpas i förhållande till förslaget i promemorian. *Malmö tingsrätt* har förordat att tagande av DNA-prov i dessa fall bara skall få ske när det är av synnerlig vikt för utredningen av ett brott.

Datainspektionen har efterlyst en precisering i lagstiftningen angående ändamålet med provtagningen på så sätt att sådan endast får ske för att underlätta identifiering av personer i samband med utredning om brott. *Amnesty International* har efterlyst regler om överklagande, medan *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har betonat vikten av att skälen för tagande av DNA-prov redovisas för den som provtagningen avser.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Tagande av DNA-prov skall fortfarande utgöra en form av kroppsbesiktning

DNA-prov får i dag tas inom ramen för rättegångsbalkens bestämmelser om kroppsbesiktning (28 kap. 12 §). Någon specialreglering som gäller för tagande av DNA-prov finns inte. Kroppsbesiktning får utföras på den som är skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa om det behövs för att utröna omständigheter kring brottet och åtgärden är proportionerlig. Att ta prov från andra personer än de som är skäligen misstänkta för brott på vilket fängelse kan följa saknar uttryckligt stöd i lag.

I promemorian föreslås nya bestämmelser om tagande av DNA-prov. Såsom promemorieförslaget är utformat kommer regleringen av DNA-provtagning att lyftas ut ur bestämmelsen i 28 kap. 12 § rättegångsbalken och därmed inte omfattas av kroppsbesiktningens begrepp. De föreslagna bestämmelserna har i stället utformats med bestämmelserna om tagande av fingeravtryck som förebild. Mot detta har flera remissinstanser, bl.a. *JO*, haft invändningar. Flera andra remissinstanser har påpekat att även tagande av DNA-prov bör omfattas av den proportionalitetsprincip som kommer till uttryck i 28 kap. 3 a § rättegångsbalken. Några remissinstanser har påpekat att det vid kroppsbesiktning får förekomma viss användning av tvång men att promemorian inte ger besked om vad som i detta avseende skall gälla vid DNA-provtagning.

Enligt 28 kap. 12 § andra stycket rättegångsbalken avses med kroppsbesiktning ”undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov”. DNA-provtagning i enlighet med promemorians förslag innebär just detta; provtagning från kroppens yttre eller inre samt undersökning av sådana prov. Begreppsmässigt framstår alltså tagande av DNA-prov som hänförligt till kroppsbesiktning. Systematiska skäl talar därför för att, såsom hittills, anse tagande av DNA-prov som en form av kroppsbesiktning. Det gäller i synnerhet när DNA-provet, likt annan kroppsbesiktning, tas i syfte att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning av brottet.

Att som föreslås i promemorian undanta tagande av DNA-prov från kroppsbesiktning innebär också, som en del remissinstanser har påpekat, att proportionalitetsprincipen i 28 kap. 3 a § rättegångsbalken inte utan vidare blir tillämplig. Inte heller bestämmelserna om polisens möjligheter att besluta om tvångsmedel för genomförandet av provtagningen blir tillämpliga. Också detta talar för att tagande av DNA-prov även fortsättningsvis behandlas som en form av kroppsbesiktning.

En omständighet som kan synas tala i motsatt riktning är att tagande av fingeravtryck i rättegångsbalken inte behandlas som en form av kroppsbesiktning. Det finns flera likheter mellan tagande av DNA-prov och

tagande av fingeravtryck. Såväl tagande av fingeravtryck som tagande av DNA-prov syftar till att fastställa en persons identitet. Fingeravtrycket, liksom den DNA-profil som de brottsutredande myndigheterna tar fram, ger inte möjlighet att utläsa mer om en person än personens identitet. Det finns emellertid även vissa skillnader. Den kanske viktigaste skillnaden är att DNA-provet innehåller biologiskt material som, om det blir föremål för andra analysmetoder, kan ge mera information om den undersökte personen än vad som kan utläsas av ett fingeravtryck.

Sammantaget anser regeringen därför att övervägande skäl talar för att alltjämt låta DNA-provtagning omfattas av begreppet kroppsbesiktning. Regeringen återkommer i följande avsnitt till frågan om huruvida möjligheterna att ta DNA-prov bör utvidgas i förhållande till nuvarande bestämmelser.

Allmänt om regeringsformen, Europakonventionen och förutsättningarna för tagande av DNA-prov

Som framgått av avsnitt 4.3.1 uppställer regeringsformen ett skydd mot påtvingade kroppsliga ingrepp. Tagande av DNA-prov mot den enskildes vilja får anses som ett sådant kroppsligt ingrepp. Även Europakonventionen skyddar den personliga integriteten mot påtvingade kroppsliga ingrepp.

Regeringsformens skydd mot kroppsliga ingrepp är inte absolut men får åsidosättas endast med stöd av lag och under vissa andra i 2 kap. 12 § regeringsformen angivna förutsättningar.

En första förutsättning för att tagande av DNA-prov skall vara förenligt med regeringsformen är därför att förutsättningarna för sådan provtagning mot den enskildes vilja regleras i lag.

En andra förutsättning är att åtgärden är nödvändig för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle (se 2 kap. 12 § regeringsformen). Förebyggande och bekämpning av brott utgör enligt regeringens mening ett sådant ändamål. Tagandet av DNA-prov i samband med brottsutredningar eller annars i syfte att bekämpa brott uppfyller alltså den angivna förutsättningen.

En tredje förutsättning är att åtgärden inte går utöver det ändamål som har föranlett den och att den står i rimlig proportion till vad som står att vinna med den (den s.k. proportionalitetsprincipen). I den delen gör regeringen följande bedömning.

Brottsligheten – även mängdbrottslighet såsom snatteri, stöld och tillgrepp av fortskaffningsmedel – medför lidande för enskilda och orsakar såväl samhället som enskilda stora kostnader. Redan detta gör det givetvis angeläget att brottsligheten kan klaras upp så snart som möjligt. Till detta kommer att en stor del av alla brott begås av personer som redan tidigare begått brott och att kriminaliteten har gått allt längre ned i åldrarna. Det är vanligt att ungdomar börjar med att begå snatteri och via tillgrepp av fortskaffningsmedel och inbrottsstöldar går vidare till grövre kriminalitet. En högre uppklärningsprocent i fråga om mängdbrottslighet förbättrar möjligheterna att avbryta lagöverträdarens brottskarriärer.

Användningen av DNA-teknik kan här vara av stor betydelse. Polisens möjligheter att klara upp mängdbrottsligheten med konventionella metoder är begränsade. Med en alltmer utvecklad och allt säkrare DNA-

teknik förbättras möjligheterna väsentligt. I Storbritannien, där man har byggt upp ett omfattande DNA-register som omfattar i princip samtliga aktivt kriminella, har antalet uppklarade fall av mängdbrottslighet och våldsbrott med från början okänd gärningsman ökat markant. Det finns inte anledning att se annorlunda på den svenska polisens möjligheter att klara upp brott med hjälp av DNA-tekniken. En omfattande användning av DNA-teknik bör alltså leda till att flera brott klaras upp och att upplärningen sker snabbare.

Mot de nu angivna fördelarna med tagandet av DNA-prover inom brottsbekämpningen skall vägas olägenheterna för den enskilde. En sådan olägenhet är själva provtagningen. DNA-prover tas emellertid regelmässigt genom enkla blod- eller salivprov och provtagningen framstår därmed som ett förhållandevis harmlöst ingrepp. Ett annat förhållande som kan upplevas som negativt för den enskilde är att myndigheterna genom provtagningen får tillgång till biologiskt material ur vilket det kan tas fram olika slag av information om den enskilde. Olägenheten av detta är dock i praktiken ganska begränsad, eftersom de DNA-prover som det här är fråga om används enbart för att ta fram DNA-profiler som kan utnyttjas enbart för identifiering.

Det torde därför inte råda något tvivel om att de nuvarande möjligheterna att ta DNA-prov i syfte att utreda brott är förenliga med proportionalitetsprincipen i regeringsformen.

En annan fråga är hur tagande av DNA-prov i brottsutredningssyfte förhåller sig till Europakonventionen. Som framgått av avsnitt 4.3.2 får artikel 8 punkten 2, som innehåller bestämmelser om bl.a. privatlivet och därmed den personliga integriteten, inskränkas av en offentlig myndighet om det sker med lagstöd, och det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn bl.a. till den allmänna säkerheten och förebyggande av brott. Mot den bakgrunden får den nuvarande svenska regleringen även anses stå i överensstämmelse med Europakonventionen.

Enligt regeringens mening ger regeringsformen och Europakonventionen även utrymme för en mera långtgående användning av DNA-teknik inom brottsbekämpningen, däribland en utbyggnad av polisens DNA-register. Här måste emellertid intresset av en effektiv brottsbekämpning nog vägas mot integritetsskyddsintresset. Regeringen återkommer till det i det följande.

Möjligheterna att i utredningssyfte ta DNA-prov på personer som är skäligen misstänkta för brott

Som framgått av avsnittet ovan anser regeringen att tagande av DNA-prov alltjämt skall omfattas av begreppet kroppsbesiktning. Enligt gällande ordning får den kroppsbesiktigas som är skäligen misstänkt för brott som kan ge fängelse, om det behövs för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning av ett brott. Enligt regeringens mening är nuvarande bestämmelser om möjligheterna att ta DNA-prov av personer som är skäligen misstänkta för brott som ett led i brottsutredningen tillfredsställande utformade. I den delen finns alltså inte skäl för någon ändring.

De DNA-profiler som – enligt vad som nyss har sagts – tas fram i utredningssyfte registreras redan i dag i viss utsträckning i DNA-registret när personen i fråga har dömts för vissa brott. Detta har naturligtvis ett särskilt värde från brottsbekämpningsperspektiv, eftersom registreringen underlättar uppklärandet av andra brott än det som den ursprungliga misstanken gällde. Regeringen anser därför, vilket kommer att utvecklas närmare i avsnitt 4.6, att DNA-registret bör göras mera omfattande än det är i dag och att ett särskilt utredningsregister med DNA-profiler från skäligen misstänkta personer bör upprättas.

Omständigheterna kring ett brott kan dock vara sådana att den person som sedermera döms för brottet aldrig har lämnat något DNA-prov under utredningen av brottet. Det kan ha funnits annan bevisning, exempelvis erkännande eller vittnesuppgifter av sådant slag att det inte har funnits något behov av DNA-prov. Det kan också vara så att det inte lämnats något biologiskt spår på brottsplatsen. Därmed finns det inte heller någon DNA-profil att registrera, trots att intresset av sådan registrering kan vara lika stort som i de fall där DNA-prov i dag tas.

I promemorian föreslås, vilket det tidigare redogjorts för, att förutsättningarna för tagande av DNA-prov på den som är misstänkt för brott skall utformas på i stort sett samma sätt som gäller för tagande av fingeravtryck. Enligt förslaget skall sålunda ett sådant prov få tas på den som är anhållen eller häktad för brott eller på den som är skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa. För fingeravtryck gäller redan att sådana alltid skall lämnas av den som har häktats som misstänkt för brott och, under vissa förutsättningar, av den som har anhållits som misstänkt för brott eller som annars är skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa (se 28 kap. 14 § rättegångsbalken och 2 § förordningen [1992:82] om fingeravtryck m.m.). Fingeravtrycken kan givetvis ha konkret betydelse för jämförelse med spår på brottsplatsen i den aktuella brottsutredningen. De har emellertid också kunnat användas för att bygga upp ett omfattande fingeravtrycksregister. Därmed har det skapats ett värdefullt verktyg för de brottsbekämpande myndigheterna. Uppgifterna i fingeravtrycksregistret gallras som huvudregel om förundersökningen eller åtalet mot den misstänkte läggs ned eller åtalet ogillas (31 § första stycket polisdatalagen). Om den misstänkte döms, kan uppgifterna behållas i registret under längre tid.

Frågan är om en liknande ordning är motiverad när det gäller tagande av prov för DNA-analys. Regeringen gör i den delen följande bedömning.

I det föregående har det brittiska DNA-registret berörts. Det registret omfattar i princip alla kriminellt aktiva personer. Uppbyggandet av registret har lett till en kraftig ökning av uppkläringen av mängdbrottslighet och våldsbrott med okänd gärningsman. De brittiska erfarenheterna ger stöd för uppfattningen att ett väl utbyggt DNA-register som omfattar merparten av samtliga aktivt kriminella i landet skulle utgöra ett effektivt redskap för polisen i den brottsbekämpande verksamheten. Skapandet av ett sådant register förutsätter uppenbarligen att DNA-prov kan tas även när det inte är nödvändigt för utredningen i en viss förun-

dersökning. Det finns alltså goda skäl att införa en ordning där den som är skäligen misstänkt för brott av viss svårighetsgrad mera rutinmässigt lämnar DNA-prov.

För att den form av provtagning som nu är i fråga skall vara förenlig med regeringsformen krävs dock, som tidigare berörts, att åtgärden står i proportion till vad som står att vinna med den. Vid bedömningen av om detta är fallet måste man ta ställning till vilket intrång provtagningen och registreringen utgör för den enskilde samt till hur känsligt innehållet i själva provet eller registeruppgiften är.

Den som är frihetsberövad till följd av misstanke om brott får, som framgått av ovan, normalt finna sig i att få sina fingeravtryck tagna samt registrerade i fingeravtrycksregistret. Detta anses inte innebära ett oproportionerligt ingrepp. Det förslag om hur provtagningen skall gå till som regeringen nu lägger fram innebär att provtagningen för DNA-analys i nu aktuellt hänseende begränsas till salivprov (se avsnitt 4.5). I korthet kommer provtagningen vanligtvis att gå till så att den misstänkte själv för en topsliknande pinne mot insidan av kinden. Pinnen torkas av på ett för ändamålet särskilt utformat papper, som skickas till laboratoriet för analys. Det integritetsintrång som själva provtagningen utgör kan därmed inte anses vara särskilt stort och motiverar inte någon skillnad i förhållande till vad den misstänkte får tåla när det gäller tagande av fingeravtryck. Det gäller även om det någon gång kan vara nödvändigt att ta provet mot den enskildes vilja.

Vid DNA-analysen framkommer i och för sig information om sådant som får anses integritetskänsligt, t.ex. uppgifter om könskromosomer. Det analyserade resultatet omvandlas emellertid till en sifferkombination (profil) som endast innehåller uppgifter om den undersöktes identitet och det är endast denna profil som läggs in i registret. Den uppgift som förs in i registret kan alltså inte anses vara av särskilt känsligt slag.

Frågan är då vilken betydelse som bör tillmätas det förhållandet att själva provet innehåller biologiskt material från vilket kan utvinnas omfattande information. Regeringen menar att om hanteringen av DNA-provet omgärdas av strikta bestämmelser, bl.a. om hur provet får användas, och det dessutom införs bestämmelser om att provet inte får sparas längre tid än vad som är nödvändigt, kan provtagningen inte heller med beaktande av innehållet i provet anses som ett oproportionerligt intrång i den enskildes integritet. Regeringen återkommer till frågan om när provet skall förstöras m.m. i följande avsnitt.

Möjligen skulle invändningar kunna resas mot att DNA-prov tas i syfte att lägga in uppgifterna i ett register vid en tidpunkt då den enskilde endast är misstänkt för brott. Såsom utvecklas i avsnitt 4.6 anser regeringen emellertid att det finns ett starkt allmänintresse av att kunna registrera DNA-profiler inte enbart från dömda personer utan även från skäligen misstänkta personer. Det förutsätter givetvis att det generellt är möjligt att ta DNA-prov redan under förundersökningen av brottet. Till detta kommer regeringens förslag att den efterföljande registreringen av misstänkta personers DNA-profiler kommer att ske i ett särskilt register, skilt från det register där DNA-profiler från dömda personer registreras.

Sammanfattningsvis kan konstateras att en utvidgning av möjligheterna att ta DNA-prov av misstänkta kan få betydande positiva effekter främst i form av ökad brottsupplärning och minskat lidande för brottsför-

fer. Olägenheterna för den enskilde framstår som begränsade. Regeringen gör mot den bakgrunden bedömningen att det är förenligt med regeringsformen och Europakonventionen att tillåta provtagning för DNA-analys på den som är skäligen misstänkt för brott som kan ge fängelse, även om syftet endast är att registrera resultatet i ett särskilt register.

Regeringen föreslår alltså att DNA-prov för detta syfte skall kunna tas på var och en som är skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa. För att det skall vara aktuellt med provtagning bör dock, liksom vid annan kroppsbesiktning, proportionalitetsprincipen i 28 kap. 3 a § rättegångsbalken tillämpas. Med tillämpningen av den principen säkerställs att rena bagatellbrott, där påföljden kan förväntas bli enbart böter, inte kommer att föranleda provtagning på den misstänkte. I bedömningen av behovet av provtagning bör det även kunna vägas in att prov inte skall tas om det är onödigt. Det är exempelvis naturligt att prov inte tas om den enskilde redan är registrerad i DNA-registret eller om DNA-prov redan har tagits under utredningen av brottet med stöd av 28 kap. 12 § rättegångsbalken.

I promemorian har det även föreslagits att DNA-prov, i likhet med vad som gäller för tagande av fingeravtryck, skall få tas från den som är anhållen eller häktad som misstänkt för brott oavsett om fängelse kan följa på brottet. En person kan i undantagsfall vara anhållen eller häktad för ett brott utan att det brott som han eller hon är misstänkt för kan leda till fängelse. Så är fallet om personen är okänd eller vägrar uppge namn och hemvist eller saknar hemvist i Sverige och kan antas undandra sig lagföring eller straff. Enligt regeringens bedömning finns det dock inte något beaktansvärt behov av att ta DNA-prov i de fall brottsmisstanken gäller ett brott av sådant mindre allvarligt slag. Promemorians förslag i denna del bör därför inte genomföras.

Möjligheterna att ta DNA-prov på andra än skäligen misstänkta

I promemorian har det föreslagits att DNA-prov även skall få tas på annan person än den som skäligen kan misstänkas för brott, om det behövs med hänsyn till utredningen av ett brott på vilket fängelse kan följa. Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer med vad som gäller för tagande av fingeravtryck. I den kategori av personer som omfattas av förslaget återfinns såväl målsägande och vittnen som andra personer mot vilka det finns vissa misstankar som dock inte når upp till nivån skäligen misstänkta.

Prov från målsägande och vittnen används i dag bl.a. för att kunna urskilja vilka DNA-spår som en gärningsman kan ha avsatt på brottsplatsen. Snabba besked om vilka spår som härrör från målsäganden och vittnen och som därmed inte är intressanta i utredningen underlättar givetvis det polisiära arbetet markant. När det gäller prov från personer som det finns vissa svaga misstankar mot innebär möjligheten till provtagning att polisen omedelbart kan ta ställning till om personen helt kan avföras från utredningen eller om det finns skäl att inrikta de fortsatta utredningsinsatserna mot honom eller henne. Polisens resurser kan därmed användas på ett mer effektivt sätt.

I dag tas DNA-prov på personer som inte är skäligen misstänkta för brott med stöd av vederbörandes samtycke. Promemorians förslag inne-

bär att DNA-prov kan tas även om en person motsätter sig åtgärden, under förutsättning att det är av betydelse för utredningen.

Enligt regeringens mening står det klart att tagande av DNA-prov på personer som inte är skäligen misstänkta för brott kan ha stor betydelse för en brottsutredning. Även i denna del måste dock regeringsformens bestämmelser om kroppsligt intrång beaktas. Som har framhållits ovan får det i och för sig anses att 2 kap. 12 § regeringsformen ger utrymme för en mer långtgående användning av DNA-teknik inom brottsbekämpningen än vad nuvarande reglering tillåter. Frågan är dock om en utvidgning som innebär att prov även får tas på den som inte är skäligen misstänkt för brott är förenlig med regeringsformen.

Regeringen kan konstatera att ändamålet med provtagningen även i dessa fall är att utreda och bekämpa brott, dvs. ett ändamål som får anses godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Att de personer som provtagningen gäller inte själva är skäligen misstänkta för brott talar visserligen för särskild restriktivitet vad gäller påtvingade kroppsliga ingrepp, men det utgör knappast något absolut hinder. I sammanhanget finns det anledning att erinra om att personer som inte är skäligen misstänkta för brott redan i dag kan påtvingas vissa tvångsåtgärder bl.a. avseende tagande av fingeravtryck (28 kap. 14 § rättegångsbalken), husrannsakan (28 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken), kroppsvisitation (28 kap. 11 § andra stycket rättegångsbalken) och hämtning till förhör (23 kap. 7 § rättegångsbalken). Själva provtagningen kan – som tidigare har konstaterats – normalt inte anses innebära någon större integritetskränkning för den enskilde, i synnerhet inte om DNA-provet alltid tas genom salivprov (se mer om metoder i avsnitt 4.5). Den DNA-profil som fås fram genom den kriminaltekniska analysen av DNA-provet ger inte annan information om den undersökte än hans eller hennes identitet (se avsnitt 4.2). Mot den bakgrunden får tagandet av DNA-prov på personer som inte är skäligen misstänkta för brott anses stå i rimlig proportion till vad som står att vinna med åtgärden. Det innebär att 2 kap. 12 § regeringsformen lämnar utrymme för regler om sådan provtagning.

Regeringen anser mot denna bakgrund att det i viss utsträckning bör vara möjligt att ta DNA-prover även från personer som inte är skäligen misstänkta för brott. Det bör dock uppställas särskilda förutsättningar för detta. En förutsättning bör vara att åtgärden i det enskilda fallet är proportionerlig. Vad som allmänt gäller för kroppsbesiktning bör alltså gälla även här (jfr 28 kap. 3 a § rättegångsbalken). I lagrådsremissen gjordes bedömningen att det därutöver borde krävas att tagande av DNA-prov är av särskild vikt för utredning av ett brott på vilket fängelse i ett år eller mer kan följa. *Lagrådet* har pekat på de bestämmelser som gäller för kroppsvisitation och husrannsakan avseende annan person än den som skäligen kan misstänkas för brottet. Dessa bestämmelser innebär att åtgärden får vidtas om det finns synnerlig anledning att anta att den är av betydelse för utredningen av brott på vilket fängelse kan följa. Lagrådet har menat att bestämmelserna innefattar avvägning mellan intresset av skydd för den enskildes integritet och intresset av effektivitet i den brottsutredande verksamheten och att denna avvägning är lämplig också när det gäller kroppsbesiktning för att ta salivprov för DNA-analys. Lagrådet har i sammanhanget framhållit att det i den praktiska tillämpningen kan vara av värde att regleringen av de processuella tvångsmedlen är nå-

gorlunda enhetlig. Lagrådet har därför förordat att provtagning för DNA-analys på den som inte är skäligen misstänkt för brott får ske endast då det finns synnerlig anledning att anta att provet är av betydelse för utredningen av ett brott på vilket fängelse kan följa. Regeringen godtar lagrådets förslag i denna del. Genom en sådan reglering av förutsättningarna för DNA-provtagning av andra än de som är skäligen misstänkta för brott kan man enligt regeringens bedömning förhindra det slag av förfaranden som JO har kritiserat, nämligen att DNA-prover används slentrianmässigt beträffande personer som varken är skäligen misstänkta, målsägande eller vittnen. Det bör också införas en bestämmelse om att en DNA-profil som tas fram från en person som inte är skäligen misstänkt för brott endast får jämföras med DNA-profiler som är aktuella i den pågående brottsutredningen. En begränsning av användningen av själva DNA-provet finns i dag i 28 § polisdatalagen. Regeringen föreslår att det införs en motsvarande bestämmelse avseende provresultatet.

Enskilds samtycke

En särskild fråga är om det bör vara möjligt att ta DNA-prov även i andra fall, om den enskilde har lämnat sitt samtycke. DNA-provtagning på personer som inte är skäligen misstänkta för brott sker i dag med stöd av samtycke. I vissa situationer kan det – såsom JO har påpekat – ifrågasättas om samtycket har lämnats helt frivilligt. Det gäller framför allt i fråga om personer som det finns vissa misstankar mot och som ofta torde befinna sig i ett underläge i förhållande till polisen. Å andra sidan kan det hos en enskild finnas ett berättigat intresse av att genom DNA-prov visa att han eller hon är helt utan anknytning till ett brott. Ett viktigt användningsområde för DNA-tekniken är att utesluta personer från misstanke om brott. Det är därför angeläget att slå vakt om den enskildes möjlighet att på frivillig väg lämna DNA-prov.

Lagrådet har pekat på att JO har ifrågasatt om eller i vad mån den enskildes samtycke bör tillmätas någon verkan vid användningen av ett tvångsmedel som kroppsbesiktning (se JO:s ämbetsberättelse 2003/04 sid. 74 f.). Lagrådet har vidare uttalat att frågan om verkan av den enskildes samtycke till tagande av prov för DNA-analys bör tas upp till principiellt övervägande i detta sammanhang. Vad gäller denna fråga gör regeringen följande bedömning.

I 2 kap. 6 § regeringsformen anges, som tidigare nämnts, att den enskilde är skyddad mot påtvingade kroppsliga ingrepp och att detta skydd endast får inskränkas genom lag. Inskränkande bestämmelser om kroppsbesiktning och kroppsvisitation finns, som angetts ovan, i 28 kap. rättegångsbalken. Följaktligen regleras i 28 kap. nämnda balk under vilka förutsättningar sådana åtgärder får ske med tvång. Beträffande frågan om verkan av ett lämnat samtycke i förhållande till nämnda tvångsmedel har regeringen tidigare uttalat följande (prop. 1993/94:24 s 39):

I rättegångsbalken regleras inte generellt frågan, om *samtycke* från den som skall undersökas innebär att undersökningen får genomföras. Annorlunda uttryckt är det frågan om huruvida samtycke kan ersätta de förutsättningar som ges i rättegångsbalken för tvångsmedelsanvändningen. Med visst fog kan man i sådant fall påstå att det överhuvudta-

get inte är fråga om någon tvångsmedelsanvändning, eftersom tvångsmomentet saknas. Grundlagsskyddet avser ju också enbart *påtvingade* ingrepp. Så snart ingreppet inte är påtvingat, eller m. a. o. frivilligt, är det inte fråga om någon inskränkning i de grundlagsenliga skyddet. Den förhärskande uppfattning är också att samtycke innebär att en åtgärd, som utan samtycke vore grundlagsstridig, får genomföras.

Regeringen konstaterade vidare i ovan nämnda proposition att frågor om samtycke kan vara komplicerade och mångfacetterade samt att sådana frågor föll utanför det då aktuella lagstiftningsärendet.

Frågan är nu om det i förevarande lagstiftningsärende finns skäl att föreslå en reglering om verkan av enskilds samtycke till tagande av DNA-prov. Enligt regeringens bedömning kan det inte anses oförenligt med bestämmelserna i regeringsformen att utan uttryckligt lagstöd åberopa ett frivilligt lämnat samtycke som grund för en åtgärd som innebär provtagning på en person. Mot den bakgrunden och då det enligt regeringens mening inte är lämpligt att reglera samtyckesfrågan endast vad gäller den specifika form av kroppsbesiktning som tagande av DNA-prov utgör, är regeringen inte beredd att nu lämna något förslag i denna del.

Det bör alltså vara möjligt att, som hittills, ta DNA-prov, om den som provet avser samtycker till åtgärden. Regeringen utgår från att polisen vid provtagning med stöd av samtycke noga förvissas sig om att det föreligger ett verkligt samtycke från den som blir föremål för åtgärden.

En annan fråga är om det skall vara möjligt att ta DNA-prov från en icke misstänkt person som inte har fyllt 15 år. I dag tas sådana prov med stöd av samtycke. Om någon som inte har fyllt 15 år är misstänkt för brott, är det enligt gällande rätt inte tillåtet att utföra en kroppsbesiktning (jfr 36 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Mot den bakgrunden bör det inte heller vara tillåtet att utan samtycke ta salivprov för DNA-analys på honom eller henne. Detta bör uttryckligen framgå av lagtexten. En sådan bestämmelse hindrar dock inte att sådant prov – liksom i dag – tas om samtycke lämnas till åtgärden.

Övrigt

Såsom framgått av tidigare avsnitt bör tagande av DNA-prov även i fortsättningen omfattas av bestämmelserna om kroppsbesiktning. Det bör gälla oavsett om den som provet avser är skäligen misstänkt för brott eller ej. Behörig att besluta om kroppsbesiktning är enligt 28 kap. 13 § jämförd med 28 kap. 4 § rättegångsbalken undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Det finns i detta avseende inte skäl att införa några avvikande bestämmelser i fråga om provtagning från icke misstänkta. Även övriga bestämmelser om kroppsbesiktning, såsom den s.k. proportionalitetsprincipen (28 kap. 3 a § rättegångsbalken), bestämmelserna om kvarhållande (28 kap. 12 § tredje stycket) och bestämmelserna om genomförandet av provtagningen (28 kap. 13 § andra och tredje styckena) bör gälla vid DNA-provtagning av personer som inte är skäligen misstänkta för brott.

Samma bestämmelser bör gälla när provtagningen avser personer skäligen misstänkta för brott på vilket fängelse kan följa och syftet med

provtagningen är att registrera den undersöktes DNA-profil i utredningsregistret.

Beslut om andra former av kroppsbesiktning kan inte överklagas. Enligt regeringens uppfattning bör inte heller beslut om att ta DNA-prov i de nu aktuella situationerna kunna överklagas.

I likhet med *Datainspektionen* anser regeringen att ändamålet med provtagningen bör framgå direkt av lagen. I rättegångsbalken bör det därför föreskrivas dels att DNA-prov som tas från annan än den som är skäligen misstänkt för brott skall få tas endast i syfte att underlätta identifiering, dels att DNA-prov skall få tas från skäligen misstänkta personer i syfte att registrera provresultatet i det DNA-register som förs med stöd av polisdatalagen. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har påpekat att polisen i samband med DNA-provtagningen bör informera den person som utsätts för åtgärden om syftet med provtagningen. Regeringen delar uppfattningen att det är angeläget att polisen klart upplyser den enskilde om syftet med provtagningen och hur provet kommer att användas. Någon uttrycklig lagreglering om sådan upplysningsskyldighet är dock inte nödvändig.

4.5 Provtagningsmetoder m.m.

Regeringens förslag: När DNA-prov tas på någon som inte skäligen kan misstänkas för brott eller när en sådan provtagning görs enbart i syfte att provresultatet skall registreras i utredningsregistret, skall provtagningen ske genom tagande av salivprov. Sådan provtagning på en kvinna skall kunna verkställas och bevittnas av en man.

Promemorians förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. I promemorian förslås att prov skall kunna tas genom prov från kroppens yttre samt genom blod- eller salivprov. Promemorian innehåller inte något förslag om vem som skall kunna verkställa och bevittna provtagning på en kvinna.

Remissinstanserna har i huvudsak tillstyrkt promemorians förslag.

Skälen för regeringens förslag: Vid kroppsbesiktning kan prov tas från kroppens yttre eller inre. Det innebär att DNA-prov i dag kan tas genom exempelvis blodprov, salivprov eller hår- eller hudprov. Vanligen använder man sig av salivprov eller blodprov. Statens kriminaltekniska laboratorium har upplyst att den metod som regelmässigt kommer att användas i framtiden är salivprov. Ett sådant prov tas genom att den undersökte själv för en topspinne mot insidan av kinden.

Det är enligt regeringens mening naturligt att DNA-provtagningen sker på ett sätt som är så lite ingripande som möjligt för den enskilde och att, såsom *Amnesty International* har framhållit, människors kulturer och traditioner så långt möjligt respekteras. Regeringen ser dock inte skäl att reglera provtagningen ytterligare, när det gäller provtagning i utredningssyfte på personer som är skäligen misstänkta för brott. Vid DNA-provtagning som inte sker under utredningen av ett aktuellt brott eller som avser personer som inte är skäligen misstänkta för brott bör dock lagen anvisa den metod som torde vara den minst ingripande, nämligen

tagande av salivprov. En sådan bestämmelse utesluter inte att andra metoder används, när den enskilde lämnar sitt samtycke.

Kroppsbesiktning av en kvinna får som huvudregel endast verkställas och bevittnas av en kvinna, en läkare eller legitimerad sjuksköterska (se 28 kap. 13 § tredje stycket rättegångsbalken). Undantag gäller endast för kroppsbesiktning i form av blodprov eller alkoholutandningsprov. Provtagning för DNA-analys som sker med salivprov innebär, som regeringen tidigare konstaterat, inte någon större integritetskränkning för den undersökte. Salivprov kan i integritetsskyddshänseende likställas med blodprov och alkoholutandningsprov. Sådant prov bör därför kunna verkställas och bevittnas av en man även om provet tas på en kvinna.

4.6 Förutsättningarna för registrering m.m.

Regeringens förslag: Personer som har dömts till annan påföljd än böter skall kunna registreras i DNA-registret. Personer som är skäligen misstänkta för ett brott som kan leda till fängelse skall kunna registreras i ett separat register, utredningsregistret.

Den DNA-profil som tas in i DNA-registret eller utredningsregistret skall härröra från ett prov som har tagits enligt bestämmelserna i 28 kap. rättegångsbalken.

Promemorians förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. I promemorian har det föreslagits att DNA-registret skall innehålla DNA-profiler såväl avseende personer som är dömda för brott på vilket fängelse kan följa som avseende personer misstänkta för brott på vilket fängelse kan följa.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har tillstyrkt promemorians förslag eller inte haft några invändningar mot det. Bl.a. *Malmö tingsrätt* har motsatt sig att registreringen skall kunna avse även icke dömda personer. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har invänt att endast DNA-profiler från den som är dömd för eller skäligen misstänkt för brott bör finnas med i DNA-registret. *Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet* har invänt mot att en person som har dömts för brott som i det konkreta fallet varit så bagatellartade att påföljden bestämts till böter skall kunna registreras samt ställt sig kritisk till att misstänkta skall kunna registreras i DNA-registret. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* och *Svenska Avdelningen av Internationella Juristkommissionen* har påpekat att den föreslagna gränsen för registrering kommer att strida mot Europarådets rekommendation. *BRÅ* har betonat vikten av att lagen begränsar vilka uppgifter som får behandlas i registret. *Sveriges advokatsamfund* har föreslagit att gällande rätt bibehålls eller att annan lämplig avgränsning görs. Bl.a. *Statens Medicinsk-Etiska råd* har framhållit att DNA-prov som har tagits i andra sammanhang, exempelvis inom sjukvården, inte bör få användas för registrering i DNA-registret.

Personer som har dömts till annan påföljd än böter skall kunna registreras i DNA-registret

Den nuvarande lagstiftningen om förutsättningarna för registrering i DNA-registret bygger på den rekommendation från Europarådet som har behandlats i avsnitt 4.3.5. I punkten 8 i rekommendationen anges att information från DNA-analyser får sparas när det är fråga om en person som har dömts för ett allvarligt brott som riktat sig mot en persons liv, integritet eller säkerhet.

Rekommendationen tillkom år 1992, då DNA-tekniken ännu var relativt ny och oprövad. Under de gångna åren har tekniken kommit till allt vidare användning vid utredandet av bl.a. mängdbrottsligheten. Polisen använder den mer eller mindre rutinmässigt vid utredning av en mängd olika brott där det finns biologiska spår på brottsplatsen. Det finns mot den bakgrunden anledning att överväga om rekommendationen, som inte utgör ett juridiskt bindande dokument för Sverige, alltså bör vara vägledande för den svenska regleringen.

Som ovan har nämnts torde ett väl utbyggt DNA-register som omfattar merparten av alla aktivt kriminella i landet utgöra ett viktigt verktyg för polisen i den brottsbekämpande verksamheten. Mot detta skall i och för sig vägas de risker för enskildas integritet som registreringen kan innebära. Dessa risker är dock enligt regeringens mening förhållandevis begränsade. De DNA-profiler som tas fram efter den kriminaltekniska analysen av DNA-provet utvisar inga personlighetsegenskaper, utan kan användas endast för identifieringsändamål. Den information som registreras är alltså inte av särskilt integritetskänslig natur. Några remissinstanser har framhållit att man i dag inte kan veta om det i framtiden kommer att vara möjligt att utläsa även personlighetsdrag ur de DNA-profiler som registreras och att man därför bör vara försiktig med att utvidga möjligheterna till registrering. Hur tekniken kommer att utvecklas är det givetvis inte möjligt att bedöma i dag. Enligt 22 § polisdatalagen får emellertid uppgifter som tas in i DNA-registret inte användas för annat ändamål än för att underlätta identifiering av personer i samband med utredning om brott. Denna bestämmelse ger enligt regeringens bedömning ett tillfredsställande skydd.

Regeringen anser mot denna bakgrund att det finns fog för att utvidga möjligheterna till registrering i DNA-registret utöver vad som anges i den tidigare nämnda rekommendationen.

I promemorian har det föreslagits att DNA-registret skulle omfatta alla personer som har dömts för brott på vilket fängelse kan följa. Med promemorians förslag skulle också personer som har dömts enbart för något enstaka snatteribrott registreras i registret. Regeringen anser att detta skulle föra alltför långt. Registret bör i stället innehålla DNA-profiler för personer som har dömts till annan påföljd än böter. Därmed kommer registret att omfatta i stort sett alla personer som har dömts för exempelvis stöld, tillgrepp av fortskaffningsmedel, bedrägeri och misshandel av normalgraden, medan personer som har dömts för mer bagatellartad brottslighet inte kommer att registreras i DNA-registret.

I promemorian har det föreslagits att även personer misstänkta för brott som kan leda till fängelse skall registreras i DNA-registret. Några remissinstanser har kritiserat förslaget i den delen.

Som konstaterats ovan medger Europarådets rekommendation registrering av DNA-profiler i DNA-register endast avseende personer som *har dömts* för vissa grövre brott. I det föregående har emellertid gjorts den bedömningen att rekommendationen inte längre bör vara vägledande för den svenska regleringen.

Från brottsbekämpningssynpunkt har det klara fördelar med ett register som innehåller uppgift även om personer som inte är dömda men väl skäligen misstänkta för brott. Genom att införandet i registret inte behöver avvakta den ibland långa tid som kan förflyta innan det finns en laga-kraftvunnen dom ökar förutsättningarna för ett snabbt uppklarande av andra brott. Till bilden hör att många brott begås av en och samma person under en viss, kortare tid. Ju färskare information registret innehåller, desto bättre blir givetvis förutsättningarna för att klara upp alla dessa brott i ett sammanhang. Värdet av de aktuella uppgifterna framgår för övrigt redan av Statens kriminaltekniska laboratoriums nuvarande verksamhet. Laboratoriet jämför i dag alla DNA-profiler, som härrör från skäligen misstänkta personer, med profiler från samtliga ”öppna” ärenden. Det har då visat sig att det är i just kategorin ”skäligen misstänkta” som man får flest träffar.

Samtidigt är det särskilt viktigt att den enskildes integritetsintresse beaktas vid bedömningen av om det bör vara möjligt att registrera personer som inte har dömts för brott. En person som är misstänkt för ett brott, men inte dömd, har inte fått sin sak prövad av domstol och skall betraktas som oskyldig till dess hans eller hennes skuld har blivit lagligen fastställd. Som ovan har konstaterats innebär dock registreringen inte några påtagliga risker från integritetssynpunkt, bl.a. därför att den information som registreras inte är av särskilt integritetskänslig art. Den enskildes intresse av att inte knyts till brott som han eller hon har begått utgör givetvis inget skyddsvärt intresse.

Mot denna bakgrund anser regeringen att även DNA-profiler från personer som är skäligen misstänkta för brott på vilket fängelse kan följa bör registreras i ett register. Från integritetsskyddssynpunkt är det dock lämpligt att uppgifter om misstänkta personer inte blandas med uppgifter om dömda personer. De DNA-profiler som avser icke-dömda, men skäligen misstänkta personer bör därför föras in i ett särskilt register, benämnt utredningsregistret. Dessa bör gallras ur registret om den misstänkte sedermera inte döms för brottet eller döms till enbart böter. Regeringen återkommer till denna fråga i avsnittet om gallring av DNA-profiler.

Endast vissa DNA-prov skall kunna ligga till grund för registrering i DNA-registret och utredningsregistret

En förutsättning för registrering i DNA-registret är i dag att DNA-provet har tagits under en utredning av brott. I promemorian har det föreslagits att denna bestämmelse tas bort. Flera remissinstanser har uttryckt farhå-

gor för att detta kan leda till att DNA-prov som har lämnats i andra sammanhang utnyttjas för analys och registrering i DNA-registret.

Regeringen anser i likhet med vad som föreslogs i promemorian att kravet på att ett prov skall ha tagits under utredning av ett brott för att få registreras bör slopas. Men det bör givetvis inte vara möjligt att använda prov som har tagits i helt andra sammanhang, t.ex. inom sjukvården, som grund för registrering i de DNA- och utredningsregister som förs med stöd av polisdatalagen. I 23 och 26 a §§ polisdatalagen bör det därför föreskrivas att DNA-registret respektive utredningsregistret enbart får innehålla uppgifter om resultatet av de DNA-analyser som har gjorts enligt bestämmelserna i 28 kap. rättegångsbalken. Motsatsvis innebär en sådan bestämmelse att det inte kommer att vara möjligt att registrera resultatet från DNA-analyser som har gjorts i andra sammanhang, t.ex. inom sjukvården, i registret.

Syftet med DNA-registret och utredningsregistret kommer att framgå av 22 § polisdatalagen. Där anges att uppgifter om resultat av DNA-analyser får behandlas endast för att underlätta identifiering av personer i samband med utredning av brott. Enligt regeringens bedömning tydliggör denna bestämmelse på ett godtagbart sätt ändamålet med och användningen av DNA-provet.

Övrigt

Genom förslaget kommer DNA-profiler från personer som har dömts till annan påföljd än böter att registreras i DNA-registret och DNA-profiler från personer som är skäligen misstänkta för brott på vilket fängelse kan följa att registreras i utredningsregistret. Som framgått av tidigare avsnitt (jfr avsnitt 4.4) skall analysresultat från prov som har tagits från andra än skäligen misstänkta personer inte få jämföras med andra analysresultat än sådana som förekommer i det aktuella ärendet. För att säkerställa detta bör det enligt regeringens bedömning uttryckligen framgå av polisdatalagen att uppgifter i spårregister, utöver jämförelser med analysresultat som inte kan hänföras till en identifierbar person eller som finns i DNA-registret, endast får jämföras med analysresultat som kan hänföras till en person som är *skäligen* misstänkt för brott.

4.7 Gallring av DNA-profilen

Regeringens förslag: Uppgifter i DNA-registret skall gallras senast när uppgifter om den registrerade skall gallras ur belastningsregistret. Uppgifter i utredningsregistret skall gallras senast när uppgifterna om personen skall föras in i DNA-registret eller när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas eller åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter.

Regeringens bedömning: Kvarstående misstankar bör inte medföra att uppgifterna får finnas kvar i utredningsregistret.

Promemorians förslag: Överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslogs att DNA-profiler av misstänkta personer skulle

föras in i DNA-registret och att dessa skulle kunna finnas kvar i registret vid kvarstående misstankar.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har i huvudsak tillstyrkt förslaget i denna del eller inte haft några invändningar mot det. *Rikspolisstyrelsen* har dock menat att de föreslagna gallringsbestämmelserna kan medföra tillämpningsproblem. *Riksarkivet* har föreslagit att gallringsföreskrifterna i polisdatalagen skall utgå och att i stället arkivlagen skall gälla eller att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ges rätt att meddela föreskrifter om att uppgifter får bevaras för historiska, statistiska och vetenskapliga ändamål.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Nuvarande bestämmelser om gallring av uppgifter i DNA-registret av dömda personer överensstämmer med vad som gäller för gallring ur belastningsregistret. Övervägande skäl talar för att låta dessa gallringsbestämmelser i sak kvarstå oförändrade i avvaktan på den pågående översynen av polisdatalagen. Regeringen är därför inte beredd att i detta sammanhang föreslå någon sådan förändring som *Riksarkivet* har förordat.

Vad gäller uppgifter avseende skäligen misstänkta personer bör uppgifterna i utredningsregistret gallras när uppgifterna om den registrerade skall föras in i DNA-registret, dvs. när det finns en lagakraftvunnen dom eller ett godkänt strafföreläggande. Uppgifterna bör också gallras när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas eller åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter.

Det är viktigt att bestämmelserna om utredningsregistret är tydliga och entydiga. Det bör därför inte finnas utrymme för mer skönsmässiga bedömningar i fråga om vid vilken tidpunkt uppgifterna i registret skall gallras. Mot den bakgrunden anser regeringen att det inte bör vara möjligt att, såsom har föreslagits i promemorian, underlåta gallring vid kvarstående misstankar. Promemorians förslag i den delen bör därför inte genomföras.

4.8 DNA-provet skall förstöras

Regeringens förslag: Ett DNA-prov som har tagits med stöd av 28 kap. 12–12 b §§ rättegångsbalken skall förstöras senast sex månader från den tidpunkt då provet togs. Om provet kommer från en skäligen misstänkt person och uppgifterna om denne i utredningsregistret skall gallras vid en tidigare tidpunkt enligt bestämmelserna i 27 §, skall också provet förstöras senast vid denna tidpunkt. Prover som är tagna på personer som inte är misstänkta för brott skall förstöras så snart målet eller ärendet slutligt har avgjorts.

Promemorian: Promemorian innehöll inte något förslag om gallring av DNA-prov.

Remissinstanserna: *Hovrätten över Skåne och Blekinge* har ifrågasatt om DNA-proven skall få finnas kvar efter det att det ärende för vilket det tagits slutligt har avgjorts. Hovrätten har även föreslagit att proverna skall förstöras senast när uppgifterna om den registrerade gallras ur belastningsregistret. *Amnesty International* och *Malmö tingsrätt* har givit uttryck för liknande uppfattningar. Även *Juridiska fakultetsnämnden vid*

Skälen för regeringens förslag: I nuvarande lagstiftning finns inte någon bestämmelse som reglerar när de DNA-prover som har tagits under utredning av ett brott skall förstöras annat än när provet har tagits från någon som inte är misstänkt för brottet. Enligt punkten 8 i den ovan nämnda rekommendationen från Europarådet skall DNA-prover som huvudregel inte sparas längre än till dess att det ärende i vilket det togs har slutligt avgjorts.

Som framgått av tidigare avsnitt är det möjligt att ur ett DNA-prov analysera fram åtskilliga uppgifter om en person och dennes egenskaper. Ett sådant prov innehåller alltså mer integritetskänslig information än själva DNA-profilen. Det finns därför enligt regeringens bedömning goda skäl att lagreglera frågan om när själva DNA-provet skall förstöras.

Statens kriminaltekniska laboratorium har under hand uppgivit att det finns behov att bevara DNA-provet en tid efter analysen för att möjliggöra kontroller i efterhand. Enligt laboratoriet bör det dock vara tillräckligt att provet bevaras under sex månader efter det att provet togs för att sådana kontroller skall kunna genomföras. Regeringen anser att denna tidsgräns framstår som rimlig. I polisdatalagen bör därför införas en bestämmelse om att DNA-prover som tagits på personer med stöd av bestämmelserna om kroppsbesiktning i 28 kap. rättegångsbalken skall förstöras senast sex månader från den dag då provet togs. Detta bör uttryckligen anges i bestämmelsen, vilket är ett förtydligande i förhållande till förslaget i denna del i lagrådsremissen. Om uppgifter om den person från vilken provet togs enligt 27 § skall gallras vid en tidigare tidpunkt, t.ex. om en förundersökning mot personen läggs ned, bör också DNA-provet förstöras vid denna tidigare tidpunkt. Prover tagna på personer som inte är misstänkta för brott bör aldrig få sparas efter det att målet slutligt avgjorts. DNA-prov som tagits från spår på brottsplatsen omfattas inte av dessa bestämmelser.

5 Register som förs med stöd av övergångsbestämmelserna

5.1 Polisens olika register

5.1.1 Allmänna spaningsregistret

Det allmänna spaningsregistret (ASP) förs av Rikspolisstyrelsen. Ursprungligen fördes registret med tillstånd av Datainspektionen enligt beslut den 18 maj 1977. Registret förs i dag med stöd av övergångsbestämmelserna till polisdatalagen. Registret skall enligt sin ändamålsbeskrivning lagra och systematisera uppgifter med anknytning till misstänkt eller konstaterad brottslighet för att användas i polisens spanande och brottsutredande verksamhet.

ASP syftar till att bygga upp kunskaper om och kring personer som misstänks för brott. Uppgifterna i registret kommer från brottsanmäl-

ningar och förundersökningsprotokoll, men registrering kan också ske på grund av trovärdiga tips från t.ex. personal inom socialförvaltningen.

Bland de uppgifter om den misstänkte som får registreras kan nämnas namn och personnummer, alternativa förnamn och efternamn, adresser där personen brukar vistas, speciella fysiska kännetecken, intressenter (alla som bidrar med uppgifter om personen) och senaste händelse inom kriminalvården. I ASP registreras också brottstyper som personen ägnar sig åt, anteckningar som rör tidigare brottsmisstankar, anknytning till andra personer och spaningsinformation som rör brottsmisstankar.

ASP innehåller omkring 100 000 sökbara personer. Antalet personer har sedan lång tid legat konstant på den nivån.

De allra flesta uppgifterna i ASP gallras efter 18 månader, om ingen ny uppgift noteras om personen. För vissa grövre brott är gallringstiden i stället fem år. Gallringen sker automatiskt med hjälp av ett särskilt gallringsprogram.

Polismyndigheterna, Ekobrottsmyndigheten och Tullverket får ha direktåtkomst till uppgifterna i ASP. Myndigheterna beslutar vilka personer inom myndigheten som skall ha åtkomst. Ytterligare ett begränsat antal personer har behörighet att föra in uppgifter i ASP. Uppgifter ur ASP får lämnas ut till Kustbevakningen eller Skatteverket men endast om uppgiften kan antas ha särskild betydelse för en pågående undersökning i myndighetens brottsutredande verksamhet eller för andra brottsbekämpande åtgärder.

5.1.2 Övriga register

Polisen för även ett flertal andra register med Datainspektionens tillstånd. I en del av dem sker behandlingen av personuppgifter för att förebygga brott, för att övervaka den allmänna ordningen och säkerheten eller för att bedriva spaning och utredning i fråga om brott. Exempel på sådana register är Interpolregistret och Rationell anmälningsrutin (RAR). Ändamålet med Interpolregistret är att återfinna ärenden i en aktsamling vid Rikspolisstyrelsens Interpolsektion. Registret får förutom administrativa uppgifter innehålla uppgifter om ärendetyp, land, personnummer, nationalitet, fordon, kontonummer, nummer på legitimationshandling, indikativ (begrepp för att ange förfalskningstyp) samt åtgärd. Ett ändamål med RAR är att tillhandahålla uppgifter rörande brottsanmälningar som behövs i den registeransvariges brottsutredande verksamhet och att i enlighet med lag eller förordning lämna uppgifter till annan myndighet. Andra ändamål är att tillhandahålla uppgifter för polismyndighetsärenden, att lämna underlag för samordning, bevakning, planering och uppföljning av verksamheten, att utgöra underlag för produktion av statistik samt att utgöra myndighetens kriminaldiarium.

Regeringens förslag: Övergångstiden under vilken register i polisens verksamhet får föras med stöd av Datainspektionens tillstånd enligt punkten 2 i övergångsbestämmelserna i polisdatalagen förlängs till utgången av år 2007.

Förslaget i utkast till lagrådsremiss: Överensstämmer med regeringens förslag.

Myndigheternas synpunkter: Myndigheterna har tillstyrkt förslaget eller inte haft några invändningar mot detta. *Rikspolisstyrelsen* har dock invänt att tiden i övergångsbestämmelserna inte bör flyttas fram längre än till den 1 juli 2006.

Skälen för regeringens förslag: Som ovan har framgått får ASP och vissa andra register som polisen för intill utgången av år 2005 föras med stöd av ett tillstånd som Datainspektionen tidigare har beslutat. Avsikten är att frågor kring dessa register och deras framtida förande skall lösas inom ramen för arbetet med en ny polisdatalag. Ett sådant arbete – grundat på Polisdatautredningens bestående Behandling av personuppgifter i polisens verksamhet (SOU 2001:92) – pågår i Regeringskansliet. Arbetet har emellertid visat sig mera tidskrävande än som var förväntat.

Att arbetet har dragit ut på tiden sammanhänger bl.a. med Polisdatautredningens förslag att en ny polisdatalag skall gälla vid behandling av personuppgifter i sådan polisverksamhet som avses i 2 § 1–3 polislagen, dvs. i den egentliga polisverksamheten. När det gäller polisens verksamhet enligt 2 § 4 och 5 polislagen – polisens hjälpande verksamhet, handläggning av polismyndighetsärenden m.m. – har utredningen gjort bedömningen att dessa verksamheter inte bör omfattas av den nya polisdatalagen. Utredningen har inte sett något tydligt behov av särregler i förhållande till personuppgiftslagen på dessa områden. Dessutom har utredningen ansett det vara tveksamt om dessa verksamheter kan anses undantagna från tillämpningsområdet för Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter (det s.k. dataskyddsdirektivet).

Under beredningen inom Regeringskansliet har det framkommit att gränsdragningen mellan sådan verksamhet som avses i 2 § 1–3 polislagen och sådan verksamhet som avses i 2 § 4 och 5 samma lag inte är helt klar. I vissa situationer kan det därför vara svårt att avgöra om personuppgiftslagen eller polisdatalagen är tillämplig eller om båda lagarna skall tillämpas. Även Utlänningsdatautredningen (SOU 2003:40 s. 143 f.) har påtalat vissa oklarheter i detta avseende.

Det förhållandet att en ny polisdatalag – som enligt Polisdatautredningens förslag skall vara heltäckande och upprepa de bestämmelser i personuppgiftslagen som skall vara tillämpliga – endast skulle omfatta behandling av personuppgifter i polisens kärnverksamhet innebär således att en rad tillämpningssvårigheter kvarstår. Frågan om tillämpningsområdet för en ny polisdatalag behöver därför analyseras ytterligare.

En annan fråga som kräver ytterligare överväganden är hur utredningens förslag om vilka register inom polisen som behöver lagregleras förhåller sig till riksdagens och regeringens uttalade ståndpunkt att stora

register med ett särskilt känsligt innehåll skall regleras särskilt i lag (prop. 1990/91:60 s. 50, KU 1990/91:11 s. 11 och prop. 1997/98:44 s. 41). Enligt utredningens förslag är det endast ASP som behöver regleras särskilt i en ny polisdatalag. Övriga register som polisen för kan enligt utredningen föras enligt de allmänna bestämmelserna i den nya polisdatalagen. Enligt regeringens uppfattning behöver emellertid frågan om vilka register som skall lagregleras övervägas ytterligare.

Det är därför inte möjligt att nu presentera förslag till ny lagstiftning om behandling av personuppgifter i polisens verksamhet. I avvaktan på ett slutligt ställningstagande bör polisen även fortsättningsvis få föra de register som nu förs med Datainspektionens tillstånd enligt övergångsbestämmelserna till polisdatalagen.

Inom Regeringskansliet pågår den ytterligare analys och beredning som är nödvändig, bl.a. mot bakgrund av den proposition med förslag till en ny lag om behandling av uppgifter inom Tullverkets brottsbekämpande verksamhet som nyligen har beslutats (prop. 2004/05:164). Samtliga brottsbekämpande myndigheter har kontaktats under handläggningen. Inriktningen är att en proposition skall kunna beslutas under mandatperioden.

Mot denna bakgrund föreslås att övergångsbestämmelserna till polisdatalagen ändras så att den tid under vilken de aktuella registren kan föras med stöd av Datainspektionens tidigare meddelade tillstånd förlängs. Tiden bör, med hänsyn till den ytterligare beredning av Polisdatautredningens förslag som har visat sig nödvändig, förlängas till utgången av år 2007.

6 Konsekvenser

Utvidgad användning av DNA-tekniken inom brottsbekämpningen

Förslagen om att utvidga möjligheterna att ta prov för DNA-analys och registrera DNA-profiler i DNA-registret och utredningsregistret bedöms öka polisens möjligheter att klara upp brott. Främst kan ökningen förväntas avse s.k. mängdbrott, såsom tillgrepp av fortskaffningsmedel och inbrottsstöld, men det kan även förväntas att vissa typer av vålds- och bedrägeribrott kommer att klaras upp i högre utsträckning än i dag.

Vid Statens kriminaltekniska laboratorium kan förslaget förväntas leda till att antalet DNA-profiler som skall läggas in i DNA-registret och utredningsregistret kommer att öka markant. Även antalet prover som skall analyseras kan antas komma att öka i stor omfattning. Statens kriminaltekniska laboratorium har uppgett att förslaget kommer att medföra behov av nyanställningar, anpassning och nyanskaffning av lokaler, data-system och analysutrustning samt investeringskostnader avseende mjukvaror och laboratorieinredning. Sammantaget har Statens kriminaltekniska laboratorium uppskattat att kostnaderna för detta till mellan 15 och 20 miljoner kronor per år.

Rikspolisstyrelsen har redovisat att förslaget kommer att innebära att polisens IT-system måste anpassas till de föreslagna bestämmelserna. Kostnaden för denna anpassning beräknas uppgå till 3,5 miljoner kronor.

Regeringen gör bedömningen att de ökade kostnaderna för Statens kriminaltekniska laboratorium och polisen kan hanteras inom befintliga anslagsramar.

En ökad upplärning av brott kan även få effekter på verksamheten inom åklagarväsendet och domstolsväsendet. En ökad användning av DNA-tekniken kan förväntas leda till att fler gärningsmän kan identifieras. Detta kan i sin tur leda till en ökad arbetsbelastning under både förundersökningsstadiet och i samband med efterföljande domstolsförhandlingar. Det kan dock antas att en utvidgad användning av DNA-tekniken också kan komma att underlätta detta arbete. Förundersökningar kan komma att förenklas, t.ex. genom att misstänkta kan avföras från utredningen på ett tidigt stadium. Det är också tänkbart att den misstänkte, om hans eller hennes DNA visar sig överensstämma med ett DNA-spår från brottsplatsen, väljer att erkänna brottet i större utsträckning. En huvudförhandling avseende ett brott, där den misstänkte erkänt gärningen och erkännandet stöds av bl.a. teknisk bevisning tar inte lika lång tid i anspråk som en huvudförhandling där många vittnen skall höras. Mot bakgrund av detta är de ekonomiska konsekvenserna för såväl åklagarmyndigheten som de allmänna domstolarna svåra att överblicka. Regeringen bedömer dock att de kostnader som kan uppkomma inte kan förväntas bli högre än att de kan finansieras inom ramen för befintliga anslag.

Att flera brott klaras upp kan i förlängningen också leda till en ökad belastning på kriminalvården. Det är dock inte möjligt att i dag uppskatta vilka kostnader som kan uppkomma i dessa avseenden. I den mån förslaget leder till ökade kostnader för olika delar av rättsväsendet får detta finansieras genom omprioriteringar inom utgiftsområdet.

I den mån flera brott som begås av ungdomar klaras upp, kan också kommunernas socialtjänster komma att påverkas. Enligt regeringens bedömning kan dock eventuella merkostnader i detta avseende inte förväntas få någon större omfattning.

Förlängd tid för polisdatalagens övergångsbestämmelser

Regeringen bedömer att förslaget om förlängd tid för övergångsbestämmelserna inte medför några budgetkonsekvenser.

7 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Utvidgad användning av DNA-tekniken inom brottsbekämpningen

Regeringen anser att de nya bestämmelserna om tagande av DNA-prov samt registrering i DNA-registret och utredningsregistret bör träda i kraft den 1 januari 2006.

De nya bestämmelserna i polisdatalagen bör inte ha retroaktiv verkan. Såsom *Lagrådet* har föreslagit bör det därför till den nya bestämmelsen om registrering i DNA-registret knytas en särskild övergångsbestämmelse. Av denna övergångsbestämmelse bör det framgå att äldre bestämmelser om registrering i DNA-registret skall tillämpas om provet för

Förlängd tid för polisdatalagens övergångsbestämmelser

Utgångspunkten för ikraftträdandet måste vara att polisen även efter den 31 december 2005 och i avvaktan på ny lagstiftning om behandling av personuppgifter inom polisen får föra de register som i dag förs med stöd av Datainspektionens tillstånd. Ändringen i polisdatalagens övergångsbestämmelser måste därför träda i kraft senast den 1 januari 2006.

8 Författningskommentar

8.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

28 kap. 12 §

Ändringen har behandlats i avsnitt 4.4.

Genom ett tillägg till *första meningen* i *första stycket* klargörs att kroppsbesiktning av den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa får ske även för ändamål och på sätt som anges i 12 a §.

Den nya *andra meningen* i första stycket innebär att det under de förutsättningar som anges i 12 b § blir möjligt att kroppsbesiktiga en person som inte skäligen kan misstänkas för brott på vilket fängelse kan följa. Till dem som sålunda skall kunna kroppsbesiktigas hör målsägande, vittnen och andra personer som kan vara intressanta i en brottsutredning. Det kan således vara fråga om dels personer, som över huvud taget inte är misstänkta för brott, dels personer mot vilka vissa misstankar av lägre grad riktas. I vilken omfattning och för vilket ändamål sådan kroppsbesiktning får ske anges i 12 b §.

28 kap. 12 a §

Paragrafen är ny. Skälen till bestämmelserna i paragrafen har behandlats i avsnitt 4.4.

Inledningsvis anges att kroppsbesiktning genom tagande av salivprov får ske avseende den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa. Sådan provtagning får, till skillnad mot kroppsbesiktning som sker med stöd av de allmänna bestämmelserna i 28 kap. 12 § rättegångsbalken, ske även om det inte behövs för utredningen av det aktuella brottet. Den föreslagna begränsningen avseende provtagningsmetod innebär att det inte kommer att vara tillåtet att mot den enskildes vilja ta annat DNA-prov från kroppens inre än salivprov från annan än den som skäligen kan misstänkas för brott på vilket fängelse kan följa och då enbart under förutsättning att det behövs för att utröna omständigheter kring brottet.

Kroppsbesiktning enligt denna bestämmelse får ske endast i syfte att göra en DNA-analys av provet och registrera uppgifter om resultatet av

analysen i det utredningsregister eller det DNA-register som förs med stöd av polisdatalagen.

Övriga bestämmelser i 28 kap. om kroppsbesiktning är tillämpliga vid provtagning enligt denna bestämmelse. Således är proportionalitetsprincipen i 3 a § tillämplig, vilket innebär att det vid varje enskilt provtagningstillfälle skall övervägas om åtgärden är proportionerlig. I de fall provtagning är onödig, exempelvis om den misstänkte redan finns registrerad i DNA-registret eller om prov redan har tagits under utredningen av brottet med stöd av 12 §, bör någon ny provtagning givetvis inte ske. Inte heller bör det vara aktuellt att ta DNA-prov t.ex. i de fall där det brott som misstanken omfattar ter sig så bagatellartat att påföljden kan antas komma att stanna vid böter.

28 kap. 12 b §

Paragrafen är ny. Skälen till de nya bestämmelserna har behandlats i avsnitt 4.4 och 4.5.

I *första stycket*, som har utformats i enlighet med *Lagrådets* synpunkter, föreskrivs att kroppsbesiktning avseende en person som inte skäligen kan misstänkas för brott på vilket fängelse kan följa får ske genom tagande av salivprov. Mer ingripande provtagningsmetoder får alltså inte användas och någon annan form av kroppsbesiktning är inte tillåten för dessa personer, om inte personen i fråga samtycker till åtgärden. Vidare anges att sådan kroppsbesiktning får ske i syfte att genom en DNA-analys av provet underlätta identifiering vid utredning av brott. Ett sådant prov får alltså bara tas inom ramen för en pågående förundersökning avseende ett brott på vilket fängelse kan följa.

Kroppsbesiktningen får ske endast om det finns synnerlig anledning anta att det är av betydelse för utredningen av brottet. Begreppet ”synnerlig anledning” är detsamma som vid kroppsvisitation enligt 11 § andra stycket. I praxis tolkas detta krav så att det skall föreligga faktiska omständigheter som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig att uppnå det avsedda resultatet med åtgärden (SOU 1995:47 s. 298). Det är således inte tillåtet att slentrianmässigt besluta om kroppsbesiktning av en stor mängd personer. Därutöver omfattas även denna form av kroppsbesiktning av proportionalitetsprincipen i 3 a §. Detta innebär att det vid varje enskilt tillfälle noga måste övervägas om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär. Vid denna bedömning bör således vägas in dels hur allvarligt det aktuella brottet är, dels om provtagningen av den enskilde av exempelvis religiösa skäl upplevs som särskilt integritetskränkande.

I *andra stycket* föreskrivs att i de fall DNA-prov har tagits från någon som inte skäligen kan misstänkas för brott får analysresultatet inte jämföras med de uppgifter som finns i de register som förs med stöd av polisdatalagen. Inte heller i övrigt får provresultatet användas för något annat ändamål än det för vilket det togs. Innebörden av detta är att resultatet av dessa s.k. jämförelseprov får jämföras endast med resultatet av sådana DNA-prov från spår som har tagits i det aktuella ärendet.

I *tredje stycket* anges att bestämmelsen om kroppsbesiktning enligt första stycket inte gäller den som inte fyllt 15 år. Detta innebär att det aldrig är tillåtet att utan samtycke ta DNA-prov på den som är under 15

år. Bestämmelsen hindrar dock inte att sådant prov – liksom i dag – tas om samtycke lämnas till åtgärden. Någon åldersgräns för när barnet självt kan lämna samtycke finns inte. Regeringen har tidigare uttalat (prop. 1998/99:133) att det inte låter sig göras att exakt ange när ett barn anses kunna ta tillvara sin rätt på grund av att barn är olika och att en bedömning måste göras i varje enskilt fall. Sålunda är det alltså under en brottsutredning antingen barnet självt (om det uppnått tillräcklig mognad), barnets vårdnadshavare eller en särskild företrädare för barnet som kan lämna samtycke till åtgärden.

28 kap. 13 §

Ändringen har behandlats i avsnitt 4.5.

I *tredje stycket* införs genom ändringen en bestämmelse, som innebär att när salivprov tas för DNA-analys gäller, i likhet med blodprov och alkoholutandningsprov, att detta får verkställas och bevittnas av en man även om den undersökta personen är en kvinna.

8.2 Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622)

22 §

Ändringen i paragrafen har behandlats i avsnitt 4.6.

Ändringen innebär att Rikspolisstyrelsen får rätt att utöver DNA-registret och spårregistret även föra ett utredningsregister. Vad detta får innehålla anges i 24 a §.

23 §

Ändringarna i paragrafen har behandlats i avsnitt 4.6.

Ändringen innebär att DNA-registret får innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser från personer som genom lagakraftvunnen dom har dömts till annan påföljd än böter eller som har godkänt ett strafföreläggande som avser villkorlig dom. En förutsättning för registrering i DNA-registret är att DNA-analysen har gjorts med stöd av bestämmelserna i 28 kap. rättegångsbalken. Detta innebär att DNA-prov som har tagits inom exempelvis sjukvården inte får utgöra grund för registrering i DNA-registret.

24 a §

Paragrafen är ny. Skälen till bestämmelserna i paragrafen har behandlats i avsnitt 4.6.

I *första stycket* anges att utredningsregistret får innehålla DNA-profiler från personer som är skäligen misstänkta för brott på vilket fängelse kan följa. Med ”skäligen misstänkt” avses här detsamma som i 23 kap. rättegångsbalken. Liksom vid registrering i DNA-registret är en förutsättning för registrering i utredningsregistret att DNA-analysen har gjorts med stöd av bestämmelserna i 28 kap. rättegångsbalken. Detta innebär att

DNA-prov som har tagits inom exempelvis sjukvården inte får utgöra grund för registrering i utredningsregistret.

I *andra stycket* anges att 24 §, som gäller DNA-registret, även skall gälla vid registrering i utredningsregistret. Detta innebär att registreringen av analysresultat skall begränsas till uppgifter som ger information om den registrerades identitet, att analysresultat som kan ge upplysning om personliga egenskaper inte får registreras samt att utredningsregistret därutöver får innehålla endast upplysningar som visar i vilket ärende analysen har gjorts och vem den avser.

26 §

Motiven till ändringen i paragrafen har behandlats i avsnitt 4.6.

I *tredje punkten* anges att uppgifter i spårregistret får jämföras med analysresultat som kan hänföras till en person som är *skäligen* misstänkt för brott. Detta innebär att analysresultat från DNA-prover som tagits från annan än den som skäligen kan misstänkas för brott, antingen provtagningen skett med stöd av 28 kap. 12 b § rättegångsbalken eller med den undersöktes samtycke, inte får jämföras med uppgifterna i spårregistret.

27 §

Ändringarna i paragrafen har behandlats i avsnitt 4.7. I ett nytt *andra stycke* har tagits in en ny bestämmelse om gallring av uppgifter i utredningsregistret. Uppgifterna skall gallras senast när uppgifter om den registrerade får föras in i DNA-registret eller när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas, åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter eller när den registrerade har godkänt ett strafföreläggande som avser enbart böter.

27 a §

Paragrafen är ny. Motiven till de nya bestämmelserna har behandlats i avsnitt 4.8.

I *första stycket* föreskrivs att ett DNA-prov som har tagits med stöd av bestämmelserna i 28 kap. 12–12 b §§ rättegångsbalken skall förstöras senast sex månader efter det att provet togs. Om nya prov behövs efter denna tid får förnyad provtagning ske. I *andra stycket* anges att om uppgifter i utredningsregistret om den person som provet avser skall gallras vid en tidigare tidpunkt i enlighet med bestämmelserna i 27 §, skall även DNA-provet förstöras senast vid denna tidigare tidpunkt. I *tredje stycket* föreskrivs att om DNA-provet har tagits från någon som inte är skäligen misstänkt för brott, skall provet förstöras så snart målet eller ärendet slutligt har avgjorts, även om tiden understiger sex månader. En liknande bestämmelse fanns tidigare i 28 §.

Rikspolisstyrelsen har att underrätta Statens kriminaltekniska laboratorium om när målet eller ärendet har avslutats så att provet kan förstöras.

Ändringen, som har behandlats i avsnitt 4.8, innebär att det prov för DNA-analys som har tagits från någon som är skäligen misstänkt för brott, i likhet med vad som enligt bestämmelsen redan gäller för prov från någon annan person, inte får användas för annat ändamål än det för vilket provet togs. Gallringsbestämmelsen avseende prov från annan än den som är misstänkt för brott har flyttats till 27 §.

Övergångsbestämmelser

Övergångsbestämmelser till grundförfattningen

Ändringen har behandlats i avsnitt 5.2.

I punkten 2 anges den tid under vilken register i polisens verksamhet får föras med stöd av Datainspektionens tillstånd. Ändringen innebär att denna tid förlängs till utgången av år 2007.

Övergångsbestämmelser till ändringsförfattningen

Övergångsbestämmelsen har behandlats i avsnitt 7.

I bestämmelsen anges att äldre bestämmelser i 23 § avseende förutsättningarna för registrering i DNA-registret skall gälla dels om provet för DNA-analys har tagits före ikraftträdandet, dels om den dom som föranleder registrering har meddelats före ikraftträdandet.

Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 28 kap. 12 § skall ha följande lydelse,
dels att det i 28 kap. rättegångsbalken införs två nya bestämmelser 16
och 17 §§ med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

28 kap.

12 §

Den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa, får kroppsbesiktigas för ändamål som anges i 11 §.

Med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov. En kroppsbesiktning får inte utföras så att den undersökte riskerar framtida ohälsa eller skada.

Med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov *med undantag av prov som tas i syfte att analysera den undersöktes DNA-profil i enlighet med bestämmelserna i 16 och 17 §§*. En kroppsbesiktning får inte utföras så att den undersökte riskerar framtida ohälsa eller skada.

Den som skall kroppsbesiktigas får hållas kvar för ändamålet upp till sex timmar eller, om det finns synnerliga skäl, ytterligare sex timmar.

16 §

Prov för DNA-analys får tas från den som är anhållen eller häktad som misstänkt för brott eller från den som är skäligen misstänkt för brott på vilket fängelse kan följa. Sådant prov får även tas från annan person, om det krävs för att utreda visst brott på vilket fängelse kan följa.

Prov som avses i första stycket får tas genom provtagning från kroppens yttre samt genom blodprov och salivprov. Blodprov får inte tas av annan än en läkare eller legitimerad sjuksköterska.

Provresultat från DNA-analys som tagits från annan person än den som är anhållen, häktad eller misstänkt för brott på vilket fäng-

else kan följa får inte jämföras med de DNA-profiler som finns registrerade i de register som förs enligt polisdatalagen (1998:622) eller i övrigt användas för annat ändamål än det för vilket provet är taget.

Prop. 2005/06:29
Bilaga 1

17 §

Beslut om att ta DNA-prov enligt 16 § fattas av undersökningsledaren i de fall åtgärden behövs för utredningen om brottet. I övriga fall beslutas åtgärden av polismyndigheten.

Närmare bestämmelser om tagande av DNA-prov meddelas av regeringen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

Härigenom föreskrivs att 23, 27 och 28 §§ polisdatalagen (1998:622) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 §

Ett DNA-register får innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som har gjorts under utredning av ett brott och som avser personer som har dömts för

1. ett sådant brott mot en persons liv eller hälsa, personliga integritet eller säkerhet som avses i 3, 4, 6, 8, 12 eller 17 kap. brottsbalken, om brottet kan leda till fängelse i mer än två år,

2. ett allmänfarligt brott som avses i 13 kap. brottsbalken, om brottet kan leda till fängelse i mer än två år eller

3. försök, förberedelse, stämpling, anstiftan eller medhjälp till ett sådant brott som avses i 1 eller 2.

Ett DNA-register får innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som avser personer som är misstänkta för eller har dömts för brott på vilket fängelse kan följa eller för försök, förberedelse, stämpling, anstiftan eller medhjälp till sådant brott om gärningen är belagd med straff.

27 §

Uppgifter i DNA-registret om en misstänkt person skall gallras när förundersökning eller åtal mot personen läggs ned eller när åtal ogillas. Uppgifterna får dock bevaras längre om andra uppgifter om den registrerade skall behandlas med stöd av 10 eller 11 §. När dessa uppgifter gallras skall även uppgifterna i DNA-registret gallras.

Uppgifter i DNA-registret skall gallras senast när uppgifterna om den registrerade gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Om den registrerade döms skall uppgifterna i DNA-registret gallras senast när uppgifterna om den registrerade gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i spårregister skall gallras senast trettio år efter registreringen.

Om det i samband med utredning av ett brott har tagits ett prov för DNA-analys från någon som inte är misstänkt för brottet får provet inte användas för något annat ändamål än det för vilket det togs. Ett sådant prov får inte heller sparas efter det att målet slutligt har avgjorts.

Om ett prov för DNA-analys tagits från någon såsom misstänkt för brottet men som sedermera inte döms för det, får provet inte användas för annat ändamål än det för vilket det togs. Ett sådant prov skall förstöras när förundersökning eller åtal lagts ned eller åtal ogillats. Provet får dock sparas om andra uppgifter om personen skall behandlas med stöd av 10 eller 11 §. När dessa uppgifter gallras skall även DNA-provet förstöras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Denna förordning innehåller bestämmelser om DNA-prov som tas med stöd av 28 kap. 16 § rättegångsbalken.

2 § DNA-prov skall tas från den som har

1. häktats som misstänkt för brott,
2. anhållits som misstänkt för brott, om den anhållne är okänd och undandrar sig att uppge namn, hemvist eller födelsetid eller lämnar uppgifter om dessa förhållanden som kan antas vara osanna, eller
3. anhållits som misstänkt för brott, om DNA-prov kan behövas för att utreda om den anhållne begått brottet eller något annat brott eller annars för att få till stånd erforderlig utredning eller om den anhållne anses farlig för den allmänna säkerheten eller laglydnaden.

Om det behövs för att utreda brott på vilket fängelse kan följa, får DNA-prov också tas från den som misstänks för brottet utan att vara anhållen eller häktad för detta samt från den som inte är misstänkt för brottet.

3 § Bestämmelserna i 2 § gäller också i fråga om den som häktats därför att fråga uppstått om att lämna ut personen till främmande stat.

4 § DNA-prov skall tas genom hårprov, hudprov, salivprov eller blodprov.

5 § DNA-prov skall skyndsamt sändas till Statens kriminaltekniska laboratorium.

6 § Rikspolisstyrelsen får meddela de ytterligare föreskrifter för polisen som behövs när det gäller att enligt denna förordning ta DNA-prov.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2006.

Förteckning över remissinstanserna

Prop. 2005/06:29
Bilaga 2

Efter remiss har följande instanser lämnat yttrande över promemorian Genetiska fingeravtryck (Ds 2004:35): Riksdagens ombudsmän (JO), Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Nedre Norrland, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Kammarrätten i Jönköping, Länsrätten i Göteborg, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, Registernämnden, Statens kriminaltekniska laboratorium, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Datainspektionen, Statskontoret, Kustbevakningen, Socialstyrelsen, Rättsmedicinalverket, Tullverket, Ekonomistyrningsverket, Vetenskapsrådet, Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Riksarkivet, Sveriges advokatsamfund, Amnesty International, Svenska avdelningen av internationella Juristkommissionen, Svenska Läkaresällskapet, Sektionen för medicinsk etik, Svenska polisförbundet (OFR-SPF), Sveriges Domareförbund, Landstingsförbundet och Vårdförbundet.

Yttrande har vidare inkommit från Försäkringsförbundet, JUSEK, Dynamic Code AB, Statens Medicinsk-Etiska råd samt Sveriges Kriminalteknikerförening.

Sveriges Akademikers Centralorganisation, Facket för Service och Kommunikation, Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter, Statstjänstemannaförbundet, Svenska Helsingforskommittén för Mänskliga Rättigheter samt Sveriges läkarförbund har avstått från att yttra sig.

Förslag till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622)

Härigenom föreskrivs i fråga om polisdatalagen (1998:622) att punkten 2 i övergångsbestämmelserna skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

2. För de personregister som den 24 oktober 1998 förs med Datainspektionens tillstånd gäller bestämmelserna i datalagen (1973:289) till och med den 31 december 2005. För ett sådant register skall dock 6–8 §§ gälla från ikraftträdandet.

Föreslagen lydelse

2.¹ För de personregister som den 24 oktober 1998 förs med Datainspektionens tillstånd gäller bestämmelserna i datalagen (1973:289) till och med den 31 december 2007. För ett sådant register skall dock 6–8 §§ gälla från ikraftträdandet.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

¹ Senaste lydelse 2003:874.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 28 kap. 12 och 13 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det skall införas två nya paragrafer, 28 kap. 12 a och 12 b §§,
av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*12 §¹

Den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa, får kroppsbesiktigas för ändamål som anges i 11 §.

Den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa, får kroppsbesiktigas för ändamål som anges i 11 § *eller enligt bestämmelserna i 12 a §. I den omfattning och för de ändamål som anges i 12 b § får också andra personer kroppsbesiktigas.*

Med kroppsbesiktning avses undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov. En kroppsbesiktning får inte utföras så att den undersökte riskerar framtida ohälsa eller skada.

Den som skall kroppsbesiktigas får hållas kvar för ändamålet upp till sex timmar eller, om det finns synnerliga skäl, ytterligare sex timmar.

12 a §

Kroppsbesiktning genom tagande av salivprov får ske på den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa, om syftet är att göra en DNA-analys av provet och registrera uppgifter om resultatet av analysen i det utredningsregister eller det DNA-register som förs enligt polisdatalagen (1998:622).

12 b §

Kroppsbesiktning genom tagande av salivprov får ske på annan än den som skäligen kan misstänkas för brott, om

1. syftet är att genom en DNA-analys av provet underlätta iden-

¹ Senaste lydelse 1993:1408.

tifiering vid utredningen av ett brott på vilket kan följa fängelse i ett år eller mer, och

2. det är av särskild vikt för utredningen av brottet.

Analysresultatet får inte jämföras med de uppgifter som finns registrerade i register som förs enligt polisdatalagen (1998:622) eller i övrigt användas för annat ändamål än det för vilket provet har tagits.

Första stycket gäller inte den som är under 15 år.

13 §²

Beträffande kroppsvisitation och kroppsbesiktning skall i tillämpliga delar gälla vad i 3 a, 4, 8 och 9 §§ är föreskrivet om husrannsakan. Är fara i dröjsmål, får kroppsvisitation och kroppsbesiktning beslutas av polisman.

Förrättning, som är av mera väsentlig omfattning, skall verkställas inomhus och i avskilt rum. Verkställs den av någon annan än en läkare, skall såvitt möjligt ett av förrättningsmannen anmodat trovärdigt vittne närvara. Blodprov får inte tas av någon annan än en läkare eller en legitimerad sjuksköterska. Annan mera ingående undersökning får utföras endast av läkare.

Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning av en kvinna får inte verkställas eller bevittnas av någon annan än en kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Kroppsvisitation som enbart innebär att föremål som en kvinna har med sig undersöks och kroppsbesiktning som enbart innebär att blodprov *eller* alkoholutandningsprov tas får dock verkställas och bevittnas av en man.

Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning av en kvinna får inte verkställas eller bevittnas av någon annan än en kvinna, läkare eller legitimerad sjuksköterska. Kroppsvisitation som enbart innebär att föremål som en kvinna har med sig undersöks och kroppsbesiktning som enbart innebär att blodprov, alkoholutandningsprov *eller salivprov för DNA-analys* tas får dock verkställas och bevittnas av en man.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

² Senaste lydelse 1995:491.

Härigenom föreskrivs i fråga om polisdatalagen (1998:622)

dels att 22, 23, 26, 27 och 28 §§ samt rubriken närmast före 28 § skall ha följande lydelse,

dels att punkten 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna skall ha följande lydelse,

dels att det skall införas två nya paragrafer, 24 a § och 27 a §, samt närmast före 24 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 §

Uppgifter om resultat av DNA-analyser får behandlas endast för att underlätta identifiering av personer i samband med utredning av brott. Rikspolisstyrelsen får föra register (DNA-register och spårregister) i enlighet med 23–27 §§ över de uppgifter som behandlas.

Sådana uppgifter som avses i första stycket får även behandlas i förundersökningar och särskilda undersökningar.

Uppgifter om resultat av DNA-analyser får behandlas endast för att underlätta identifiering av personer i samband med utredning av brott. Rikspolisstyrelsen får föra register (DNA-register, *utredningsregister* och spårregister) i enlighet med 23–27 §§ över de uppgifter som behandlas.

Sådana uppgifter som avses i första stycket får även behandlas i förundersökningar och särskilda undersökningar.

23 §

Ett DNA-register får innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som har gjorts *under utredning av ett brott* och som avser personer som har dömts *för*

1. *ett sådant brott mot en persons liv eller hälsa, personliga integritet eller säkerhet som avses i 3, 4, 6, 8, 12 eller 17 kap. brottsbalken, om brottet kan leda till fängelse i mer än två år,*

2. *ett allmänfarligt brott som avses i 13 kap. brottsbalken, om brottet kan leda till fängelse i mer än två år eller*

3. *försök, förberedelse, stämpling, anstiftan eller medhjälp till ett sådant brott som avses i 1 eller 2.*

Ett DNA-register får innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som har gjorts *med stöd av bestämmelserna i 28 kap. rättegångsbalken* och som avser personer som

1. *genom lagakraftvunnen dom har dömts till annan påföljd än böter, eller*

2. *har godkänt ett strafföreläggande som avser villkorlig dom.*

24 a §

Ett utredningsregister får innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som har gjorts med stöd av bestämmelserna i 28 kap. rättegångsbalken och som avser personer som är skäligen misstänkta för ett brott på vilket fängelse kan följa.

Vad som anges i 24 § gäller också vid registrering i utredningsregistret.

26 §

Uppgifter i spårregister får endast jämföras med analysresultat

1. som inte kan hänföras till en identifierbar person,
2. som finns i DNA-registret eller
3. som kan hänföras till en person som är misstänkt för brott.

Uppgifter i spårregister får endast jämföras med analysresultat

1. som inte kan hänföras till en identifierbar person,
2. som finns i DNA-registret eller
3. som kan hänföras till en person som är *skäligen* misstänkt för brott.

27 §

Uppgifter i DNA-registret skall gallras senast när uppgifterna om den registrerade skall gallras ur belastningsregistret enligt lagen (1998:620) om belastningsregister.

Uppgifter i utredningsregistret skall gallras senast när uppgifterna om den registrerade får föras in i DNA-registret eller när förundersökning eller åtal läggs ned, åtal ogillas, åtal bifalls men påföljden bestäms till enbart böter eller när den registrerade godkänt ett strafföreläggande som avser enbart böter.

Uppgifter i spårregister skall gallras senast trettio år efter registreringen.

27 a §

Ett prov för DNA-analys som har tagits med stöd av bestämmelserna i 28 kap. rättegångsbalken får inte sparas i mer än sex månader efter det att provet togs.

Om uppgifterna i utredningsregistret skall gallras vid en tidigare tidpunkt enligt 27 §, skall

även det prov som avser den registrerade gallras vid samma tidpunkt.

Prop. 2005/06:29
Bilaga 4

Om provet har tagits från någon som inte är skäligen misstänkt för brott, får provet aldrig sparas efter det att målet eller ärendet slutligt har avgjorts.

Prover från personer som inte är misstänkta för brott

Användningen av prover för DNA-analys

28 §

Om det i samband med utredningen av ett brott har tagits ett prov för DNA-analys från någon som inte är misstänkt för brottet får provet inte användas för något annat ändamål än det för vilket det togs. Ett sådant prov får inte heller sparas efter det att målet slutligt har avgjorts.

Om det i samband med utredningen av ett brott har tagits ett prov för DNA-analys, får provet inte användas för något annat ändamål än det för vilket det togs.

2. För de personregister som den 24 oktober 1998 förs med Datainspektionens tillstånd gäller bestämmelserna i datalagen (1973:289) till och med den 31 december 2005. För ett sådant register skall dock 6–8 §§ gälla från ikraftträdandet.

2.¹ För de personregister som den 24 oktober 1998 förs med Datainspektionens tillstånd gäller bestämmelserna i datalagen (1973:289) till och med den 31 december 2007. För ett sådant register skall dock 6–8 §§ gälla från ikraftträdandet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2006.

¹ Senaste lydelse 2003:874.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2005-09-15

Närvarande: f.d. regeringsrådet Bengt-Åke Nilsson, regeringsrådet Stefan Ersson och justitierådet Lars Dahllöf.

Utvidgad användning av DNA-tekniken inom brottsbekämpningen m.m.

Enligt en lagrådsremiss den 7 juli 2005 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i polisdatlagen (1998:622).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av ämnessakkunniga Catharina Kihlefeldt Bondesson.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Att ta prov, t.ex. i form av salivprov eller blodprov, för DNA-analys i samband med brottsutredning är en kroppsbesiktning, ett av de straffprocessuella tvångsmedel som regleras i 28 kap. rättegångsbalken (RB). Övriga sådana tvångsmedel är kroppsvisitation och husrannsakan.

Ytterst regleras användningen av tvångsmedel av bestämmelserna till skydd för medborgarnas grundläggande fri- och rättigheter i 2 kap. regeringsformen (RF) och i lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Enligt 2 kap. 6 § RF är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp (t.ex. kroppsbesiktning), kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång. Begränsning av detta skydd får enligt 2 kap. 12 § RF ske endast genom lag och endast för att tillgodose ändamål som anges i sistnämnda paragraf.

Enligt 28 kap. 11 och 12 §§ RB får kroppsbesiktning ske av den som skäligen kan misstänkas för brott på vilket fängelse kan följa för att utreda omständigheter som kan vara av betydelse för utredning av brottet. Förutsättningarna för att genomföra kroppsvisitation av den som skäligen kan misstänkas för brott är väsentligen desamma. Kroppsvisitation får också ske beträffande annan person än den som skäligen kan misstänkas för brottet (t.ex. vid lägre grad av misstanke och i fråga om målsägande eller annan person), om det finns synnerlig anledning att anta att det därigenom kommer att anträffas föremål som kan tas i beslag eller att det annars är av betydelse för utredningen av brottet. Någon motsvarande möjlighet till kroppsbesiktning av annan person än någon som skäligen kan misstänkas för brottet ges inte i lagen.

Det remitterade förslaget innebär att möjligheterna att genomföra kroppsbesiktning genom att ta salivprov för DNA-analys vidgas. Vad gäller person som skäligen kan misstänkas för ett brott skall salivprov också kunna tas om syftet är enbart att registrera analysresultatet i polisens utredningsregister eller DNA-register. Vidare blir det möjligt att ta

salivprov på annan person än den som skäligen kan misstänkas för ett brott, om syftet är att underlätta identifiering vid utredningen av ett brott på vilket kan följa fängelse i ett år eller mer och det är av särskild vikt för utredningen av brottet. Det föreslås också vissa ändringar i polisdatalagen (1998:622), som innebär dels att möjligheterna att registrera resultatet av DNA-analyser vidgas, dels en precisering av bestämmelserna om när prov som tagits för DNA-analys skall förstöras.

Av förslaget framgår att DNA-analyser redan har fått en omfattande användning i brottsutredningar och efter hand också en allt större betydelse i sådana utredningar. Såvitt nu kan bedömas kommer denna utveckling att fortsätta. Lagrådet instämmer i att det är väsentligt att ta tillvara de möjligheter DNA-tekniken erbjuder för att effektivisera samhällets verksamhet för att beivra brott. Utvecklingen och användningen av undersökningsmetoderna måste emellertid ske så att man uppnår en lämplig avvägning mellan intresset av att skydda den enskildes integritet och intresset av att effektivisera verksamheten för att utreda brott. Vidare är det angeläget att gränserna för användningen av detta tvångsmedel är klart angivna. Mot denna bakgrund har Lagrådet synpunkter på det remitterade förslaget, främst vad gäller förutsättningarna för att ta salivprov på annan person än den som skäligen kan misstänkas för ett brott och i fråga om verkan av samtycke av den enskilde till DNA-prov.

Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

28 kap.12 b §

I paragrafen anges under vilka förutsättningar som kroppsbesiktning genom att ta salivprov för DNA-analys får ske på annan person än den som skäligen kan misstänkas för brott. Detta får ske om syftet är att genom en DNA-analys av provet underlätta identifiering vid utredningen av ett brott på vilket kan följa fängelse i ett år eller mer och det är av särskild vikt för utredningen av brottet. Enligt vad som sägs i författningskommentaren (s. 37) avses med uttrycket ”av särskild vikt för utredningen” att det i det konkreta fallet på goda grunder kan antas att provtagningen för brottsutredningen framåt.

Vad gäller tvångsmedlen husrannsakan och kroppsvisitation finns redan enligt gällande rätt möjlighet att genomföra dessa beträffande annan person än den som skäligen kan misstänkas för ett brott. I 28 kap. 1 § andra stycket RB föreskrivs att husrannsakan får göras hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet, bl.a. om synnerlig anledning förekommer att utredning kan vinnas om brottet. Vidare föreskrivs i 28 kap. 11 § andra stycket RB att annan person än den som skäligen kan misstänkas för brottet får kroppsvisiteras, bl.a. om det finns synnerlig anledning att anta att det är av betydelse för utredningen av brottet. Uttrycket ”synnerlig anledning” har, med utgångspunkt i ett antal beslut av Riksdagens ombudsmän (JO), ansetts böra tolkas så att det skall föreligga faktiska omständigheter som påtagligt visar att man med fog kan förvänta sig att uppnå det avsedda resultatet med åtgärden (Polisrättsutredningen, SOU 1995:47 s. 298).

Förutsättningarna enligt förslaget för att företa en kroppsbesiktning i form av salivprov för DNA-analys på annan än den som är skäligen

misstänkt för brottet skiljer sig från vad som gäller för övriga tvångsmedel dels så att kravet ställts något högre vad gäller brottet (fängelse i ett år eller mer), dels så att förutsättningarna i övrigt lagts på en något lägre nivå (särskild vikt). Innebörden av den föreslagna lydelsen är emellertid att det ställs lägre krav för att tvångsvis ta salivprov för DNA-analys än för att genomföra kroppsvisitation.

Enligt Lagrådets bedömning finns det skäl att anta att ett tvångsvis taget salivprov i många fall uppfattas som ett längre gående intrång i den personliga integriteten än vad en kroppsvisitation innebär.

Ytterligare en aspekt på frågan är att det kan vara av värde när det gäller den praktiska tillämpningen att regleringen rörande de processuella tvångsmedlen är någorlunda enhetlig.

Mot bakgrund av vad som nu anförts anser Lagrådet att den reglering som gäller för kroppsvisitation och husrannsakan rörande annan person än den som skäligen kan misstänkas för brottet innefattar en avvägning mellan intresset av skydd för den enskildes integritet och intresset av effektivitet i den brottsutredande verksamheten som skulle vara lämplig också i fråga om kroppsbesiktning för att ta salivprov för DNA-analys. Lagrådet föreslår därför att 28 kap. 12 b § första stycket ges följande lydelse:

Kroppsbesiktning genom tagande av salivprov får ske på annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet, om

1. syftet är att genom DNA-analys av provet underlätta identifiering vid utredning av ett brott på vilket kan följa fängelse, och
2. det finns synnerlig anledning att anta att det är av betydelse för utredningen om brottet.

Enskilds samtycke till provtagning

Av förslaget framgår att prov för DNA-analys i stor omfattning tas efter samtycke av personer som lämnar prov. Det förutsätts att så skall kunna ske även fortsättningsvis, dock inte i vidare omfattning än vad som ligger inom ramen för de behovs- och proportionalitetsprinciper som utgör grunden för allt polisarbete (s. 24).

I olika sammanhang (t.ex. Polisrättsutredningen, SOU 1995:47 s. 143 ff., JO:s ämbetsberättelse 2003/04 s. 77 ff.) har ifrågasatts om eller i vad mån den enskildes samtycke bör tillmätas någon verkan vid användning av ett tvångsmedel som kroppsbesiktning.

I fråga om husrannsakan föreskrivs i 28 kap. 1 § tredje stycket RB att för husrannsakan hos den misstänkte inte i något fall får åberopas hans samtycke, om han inte själv begärt åtgärden. Vad gäller kroppsvisitation och kroppsbesiktning finns inte i 28 kap. RB någon motsvarande reglering av verkan av samtycke.

Eftersom prov för DNA-analys i så stor utsträckning har tagits och förutses komma att tas efter samtycke av den enskilde bör, enligt Lagrådets mening, frågan om verkan av den enskildes samtycke tas upp till principiellt övervägande i detta sammanhang. Särskilt som frågan rör

begränsning av en grundlagsskyddad rättighet talar starka skäl för att rättsläget klargörs genom uttrycklig lagreglering.

Prop. 2005/06:29
Bilaga 5

Förslaget till lag om ändring i polisdatalagen (1998:622)

27 a §

I 27 a § andra stycket föreslås att det prov för DNA-analys som avser den registrerade skall gallras vid en viss tidpunkt. Enligt författningskommentaren (s. 39) är syftet att provet skall förstöras vid denna tidpunkt.

I 2 kap. tryckfrihetsförordningen (TF) finns bestämmelser om allmänna handlingar. Bl.a. föreskrivs i 18 § nämnda kapitel att grundläggande bestämmelser om bl.a. gallring av allmänna handlingar skall meddelas i lag.

Det nära sambandet mellan allmänna handlingar och begreppet gallring kan enligt Lagrådets bedömning leda till tanken att ett DNA-prov skulle vara en handling i TF: s mening.

Av 2 kap. 3 § första stycket TF framgår att med en handling förstås framställning i skrift eller bild samt upptagning som kan läsas, avlyssnas eller på annat sätt uppfattas endast med tekniskt hjälpmedel.

Regeringsrätten har funnit (RÅ 1994 not 465) att två blodprov som förvarades i det s.k. PKU-registret vid dåvarande Huddinge sjukhus inte utgjorde handling i TF: s mening.

Enligt Lagrådets bedömning finns det inte skäl att i nu aktuellt hänseende uppfatta ett DNA-prov – som kan lämnas t.ex. i form av blod eller saliv – på något annat sätt än blodproven i PKU-registret.

Genom Regeringsrättens avgörande får det anses klarlagt att ett DNA-prov inte utgör en handling i den mening som avses i 2 kap. 3 § första stycket TF.

Det kan mot den angivna bakgrunden ifrågasättas om det är lämpligt att använda ordet gallra för att beskriva att ett DNA-prov skall förstöras. Visserligen är vanligen innebörden av ordet gallra att något skall förstöras. Gallring brukar emellertid ta sikte på förstörande av allmänna handlingar och uppgifter i allmänna handlingar. För att undvika risk för missförstånd och för att underlätta tillämpningen av paragrafen förordrar Lagrådet att det direkt i lagtexten kommer till uttryck att ett DNA-prov skall förstöras vid en viss angiven tidpunkt.

Lagrådet föreslår därför att 27 a § ges följande lydelse:

Ett prov för DNA-analys som har tagits med stöd av bestämmelserna i 28 kap. rättegångsbalken skall förstöras senast sex månader efter det att provet togs.

Om uppgifterna i utredningsregistret skall gallras vid en tidigare tidpunkt enligt 27 §, skall även det prov som avser den registrerade förstöras senast vid samma tidpunkt.

Om provet har tagits från någon som inte är skäligen misstänkt för brott, skall provet förstöras så snart målet eller ärendet slutligt har avgjorts.

Enligt 23 § i det remitterade förslaget får ett DNA-register innehålla uppgifter om resultatet av DNA-analyser som har gjorts med stöd av bestämmelserna i 28 kap. RB och som avser personer som genom laga-kraftvunnen dom har dömts till annan påföljd än böter eller har godkänt strafföreläggande som avser villkorlig dom.

Varken av den föreslagna lagtexten eller av författningskommentaren framgår hur den situationen skall hanteras när en person har dömts till sådan påföljd som angetts i förslaget, men där provtagningen ligger i tiden före de föreslagna lagändringarnas ikraftträdande.

En annan fråga som rör övergångsbestämmelserna är vad som skall gälla för det fall en provtagning visserligen har skett efter ikraftträdandet, men där utredningen inte har lett till fällande dom och personen ifråga före ikraftträdandet har dömts för annat brott till annan påföljd än böter, dock inte av så allvarligt slag som krävs för registrering enligt de nu gällande bestämmelserna i 23 §.

Vid föredragningen i Lagrådet har upplysts att avsikten är att bestämmelserna i den föreslagna paragrafen endast skall tillämpas på personer som har dömts efter ikraftträdandet. De angivna frågorna bör, enligt Lagrådets mening, regleras i övergångsbestämmelser till lagen.

Lagrådet föreslår att ikraftträdande- och övergångsbestämmelser till polisdatalagen ges följande lydelse:

1. Denna lag träder ikraft den 1 januari 2006.
2. Äldre bestämmelser i 23 § gäller fortfarande om provet för DNA-analys har tagits före ikraftträdandet och i fråga om dom som har meddelats och strafföreläggande som har godkänts före ikraftträdandet.

I övrigt lämnar Lagrådet förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 oktober 2005

Närvarande: Statsministern Persson, statsråden Ringholm, Sahlin, Pagrotsky, Östros, Messing, Y. Johansson, Bodström, Sommestad, Karlsson, Nykvist, Andnor, Nuder, Hallengren, Jämtin, Österberg, Orback, Baylan

Föredragande: Statsrådet Bodström

Regeringen beslutar proposition 2005/06:29 Utvidgad användning av DNA-tekniken inom brottsbekämpningen m.m.